

”Tekis hirveesti mieli huutaa koko maailmalle
että me ollaa iha tavallinen perhe!”

VANKIEN OMAISTEN KOKEMUKSIA VANKEUDEN VAIKUTUKSESTA PERHEESEEN

Tiina Erjava
Nelli Kähärä

Opinnäytetyö
Tammikuu 2011

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) ERJAVA, Tiina KÄHÄRÄ, Nelli	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 10.01.2011
	Sivumäärä 59+15	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi "Tekis hirveesti mieli huutaa koko maailmalle että me olla iha tavallinen perhe!" VANKIEN OMAISTEN KOKEMUKSIA VANKEUDEN VAIKUTUKSESTA PERHEESEEN		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KÄPPI, Meeri TAPANINEN, Eero		
Toimeksiantaja(t) Vankien Omaiset Ry		
Tiivistelmä Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Vankien Omaiset Ry:n kanssa. Yhdistys tarjoaa vertaistukea vankeusrangaistusta suorittavien läheisille. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia perheleirin merkityksiä osallistujille tavoitteena kehittää perheleiritoimintaa. Tutkimusmenetelminä käytettiin ryhmähaastatteluja sekä osallistuvaa havainnointia, jotka toteutettiin nuorten ja aikuisten ryhmissä. Opinnäytetyön aineisto kerättiin Vankien Omaiset Ry:n perheleirillä kesäkuussa 2010. Kumpikin ryhmä haastateltiin sekä leirin alussa että lopussa. Aineistosta voitiin nostaa monia teemoja tutkimuskysymyksen ulkopuolelta, minkä vuoksi aineisto päätettiin käsitellä aineistolähtöisesti. Havainnointipohjat oli tehty alkuperäisen tutkimuskysymyksen mukaisesti, eivätkä niistä saadut teemat olleet yhtenäisiä haastattelujen teemojen kanssa. Sen vuoksi havainnointiaineisto päätettiin rajata opinnäytetyön tulosten ulkopuolelle. Aikuisten haastatteluista saatu aineisto erosi nuorten haastattelujen aineistosta, koska aikuisten ryhmässä keskustelua syntyi enemmän. Aikuiset korostivat haastatteluissa vertaistuen tärkeyttä perheleiritoiminnassa. Muita haastatteluiden teemoja olivat vankeuden vaikutukset perhesuhteisiin, lapsen asema perheessä jota vankeus koskettaa, kokemukset auttamistahoista sekä siitä, millaista apua perheeseen tarvittaisiin. Haastatteluissa kuvattiin Vankien Omaiset Ry:stä saatua tukea ja apua sekä sitä, millä tavalla toimintaa voitaisiin kehittää. Nuorten haastattelujen aineisto oli niukempaa, mutta siinäkin tuotiin esille vertaistuen merkitys. Johtopäätöksissä painotettiin palvelujen kehittämisenäkökulmaa sekä Vankien Omaiset Ry:n perheleiritoiminnan kehittämistä. Vankien omaisille kohdennettuja palveluita ei julkisella sektorilla juuri ole. Heidän huomioimisensa peruspalveluissa on haasteellista tiedonpuutteen vuoksi. Opinnäytetyö tuo vankien omaisia näkyvämmäksi sosiaali- ja terveysalan toimijoille. Aihetta on tutkittu vähän, minkä vuoksi opinnäytetyötä voidaan hyödyntää perustietona vankien omaisista.		
Avainsanat (asiasanat) perheleirit, perhesuhteet, sosiaalipalvelut, Vankien Omaiset Ry, vankiperhetyö, vertaistuki		
Muut tiedot		

Author(s) ERJAVA, Tiina KÄHÄRÄ, Nelli	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 10.01.2011
	Pages 59+15	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title EFFECTS OF IMPRISONMENT ON THE FAMILY ACCORDING TO PEOPLE WITH A FAMILY MEMBER IN PRISON		
Degree Programme Degree Programme in Social Services		
Tutor(s) KÄPPI, Meeri TAPANINEN, Eero		
Assigned by Vankien Omaiset Ry		
Abstract <p>This Bachelor's Thesis was made in cooperation with Vankien Omaiset Ry. It's a registered association which provides peer support for people with a family member in prison. The purpose of this thesis was originally to study the significance of the summer camp provided by the association. Group interviews and participative observation were used as research methods.</p> <p>Data for the thesis was collected during a summer camp arranged for families of prisoners in June of 2010. Four interviews were conducted: one at the beginning and one at the end of the camp, separately with groups of adults and youngsters. Emerging from the data there were many themes that were not a part of the original research problem. Therefore, a decision was made to analyse the data on the basis these themes instead of the original interview questions. Finally, the data collected by using participative observation was left out of the thesis because the basis for observation was not consistent with the themes of the interviews.</p> <p>The adults as a group conversed more with each other than the youngsters. The adults emphasized the significance of peer support during the camp. Other highlighted themes were the effects of imprisonment on family relations, the children's position in the families and the experiences of the service system as well descriptions of the kind of help that was needed. The interviewees described the help and support that they had received from Vankien Omaiset Ry and they had ideas on how to improve its activities. Significance of peer support was expressed also in the interviews with the youngsters even though they were somewhat short-spoken.</p> <p>Developing the service system and the summer camp activity of Vankien Omaiset Ry is emphasized in the thesis. Services strictly targeted to people with a family member in prison are virtually non-existent. It is challenging to serve them within the basic services because very few studies have been conducted on the subject. Therefore, employees in social and health services can use this thesis as basic information on the families of prisoners.</p>		
Keywords camps for families, family relations, social services, Vankien Omaiset Ry, prison family work, peer support		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 VANKIEN OMAISTEN ÄÄNI KUULUVIIN	5
2 VANKIEN OMAISET RY	7
2.1 Yhteistyötahoja	9
2.1.1 Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä Perhe -hanke	9
2.1.2 KRIS	10
2.2 Vankien Omaiset Ry:n tulevaisuus	11
3 TUTKIMUSPROSESSI.....	12
3.1 Leiritoiminnan kuvaus	13
3.2 Tutkimusmenetelmät	15
3.2.1 Havainnointi	15
3.2.2 Teemahaastattelut	18
3.3 Tutkimuskohteet.....	20
3.4 Aineiston keruu ja analysointi	22
4 TUTKIMUSTULOKSET	24
4.1 Aikuisten haastattelut.....	24
4.1.1 Vertaistuki	25
4.1.2 Perhesuhteet.....	27
4.1.3 Lapsen asema	30
4.1.4 Auttamistahot.....	33
4.1.5 Avuntarpeet	38
4.1.6 Vankien Omaiset Ry	41
4.2 Nuorten haastattelut	44
5 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	46
6 LEIRIN KEHITTÄMINEN.....	48
7 POHDINTA.....	52

7.1 Opinnäytetyön vaiheet.....	52
7.2 Tutkimustulokset	54
7.3 Jatkotutkimusaiheet	56
LÄHTEET	57
LIITTEET	60
Liite 1. Nuorille tarkoitettu saatekirje	60
Liite 2. Aikuisille tarkoitettu saatekirje	61
Liite 3. Havainnointirunko	62
Liite 4. Aikuisten haastattelurungot	63
Liite 5. Nuorten haastattelurungot.....	64
Liite 6. Leiriohjelma.....	65

1 VANKIEN OMAISTEN ÄÄNI KUULUVIIN

Suomessa on joidenkin arvioiden mukaan noin 10 000 lasta, joiden vanhempi on vankilassa. Vuosittain ehdottomia vankeusrangaistuksia tuomitaan maassamme runsaat 7 000. Vankilassa on joka päivä lähes 3 500 vankia. (Sassi 2010a.) Tästä voi karkeasti päätellä, kuinka paljon vangeilla on läheisiä siviilissä. Vankeusrangaistus koskettaa suurta joukkoa ihmisiä: lasten lisäksi siviiliin jää usein puoliso, vanhemmat ja muita läheisiä. Vankien omaiset ovat Suomessa ryhmä, josta tiedetään tutkimusten valossa vielä vähän. Kohdennettuja palveluja vankien omaisille ei ole juuri lainkaan.

Perustietoa aiheesta on tuotettu Kriminaalihuollon tukisäätiössä: Esimerkiksi Marjatta Kaurala on tehnyt selvityksen miesvankien puolisoille. Selvityksen tarkoituksena oli kysyä puolisoilta perheiden sosiaalisesta tilanteesta, asumisesta, toimeentulosta, velkaantumisesta, avun saannista viranomaisilta ja yhteydenpidosta vangin kanssa. Lisäksi Kriminaalihuollon tukisäätiö on tuottanut ”Kun perhe lusii” –oppaan. Kriminaalihuollon tukisäätiön julkaisut ovat luettavissa Internetissä (www.krits.fi). Yksi perusopas aiheesta on Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu ”Perhe muurin toisella puolella”.

Vankien omaiset olivat meillekin tuntematon asiakasryhmä opinnäytetyöprosessin alussa. Lähtökohtana aiheen valinnalle oli, että halusimme tehdä opinnäytetyön, jossa voisimme hyödyntää sitä, että olimme opinnoissamme suuntautuneet eri asiakasryhmiin. Halusimme yhdistää lastensuojelu- ja perhenäkökulman sekä kriminaalihuollon näkökulman työssämme. Toinen meistä oli harjoittelussa silloisella Kriminaalihuoltolaitoksella (nykyinen yhdyskuntaseuraamusvirasto) syksyllä 2009. Silloin Kriminaalihuoltolaitoksen Jyväskylän aluetoimistolla oli myös Jyväällä – projektin Tyynelän Kehittämiskeskuksen osahankkeen työntekijä. Jyväällä -projekti oli Kriminaalihuollon tukisäätiön käynnistämä projekti, johon saatiin Raha-automaattiyhdistyksen rahoitus. Projekti alkoi vuonna 2006 ja sen viimeiset osahankkeet päättyivät vuonna 2010. Projektin tarkoituksena on

ollut kehittää sekä vankilassa että siviilielämässä vankien ja kriminaalihuollon asiakkaiden kuntoutuspolkuja Jyväskylän ja Iisalmen alueella Ylä-Savossa. Vankien ja vankilasta vapautuvien lisäksi kohderyhmänä projektissa olivat heidän läheisensä ja perheensä. (Heikura 2009, 2, 4-5.)

Tyynelän Kehittämiskeskuksen osahankkeen työntekijä oli työssään keskittynyt kehittämään rikostaustaisten henkilöiden läheisten huomioimista rikosseuraamusalan työssä. Jyväällä – projekti oli päättymäisillään, joten meidät ohjattiin ottamaan yhteyttä Vankien Omaiset Ry:n edustajaan. Omaisille vertaistukea tarjoava yhdistys oli meille entuudestaan melko tuntematon. Yhdistyksestä esitettiin idea siitä, että voisimme osallistua kesän perheleirille. Tällä tavoin Vankien Omaiset Ry:stä tuli toimeksiantajamme.

Näkökulmaksi tuntui luontevalta valita vankien omaisten kokemukset, koska halusimme heidän äänensä kuuluviin. Alkuperäisenä tarkoituksena oli tutkia sitä, mikä Vankien Omaiset Ry:n perheleiritoiminnassa on tärkeää osallistujille. Valitsimme menetelmäksi ryhmähaastattelun, koska teoriatietao aiheesta ei juuri ole. Haastattelujen aineistosta tuli odotettua laajempi ja sen vuoksi teimme aineistolähtöisen analyysin. Haastateltavat toivat esiin monia teemoja kysymystemme ulkopuolelta, emmekä halunneet jättää heidän arvokkaita ajatuksiaan opinnäytetyön ulkopuolelle. Haastattelun tueksi päätimme tehdä havainnointia, jotta tulokset olisivat luotettavampia. Lopullisista tuloksista havainnointiaineisto jätettiin kuitenkin pois.

Raportti etenee siten, että ensin esittelemme toimeksiantajamme, sitten kerromme tutkimusprosessista ja leiritoiminnasta. Olemme tehneet aineistolähtöisen analyysin, minkä vuoksi erillistä teoriapohjaa ei ole vaan se on liitetty tutkimustuloksiin. Lisäksi käsittelemme tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Olemme sisällyttäneet työhömmme perheleiritoiminnan kehittämistä käsittelevän kappaleen, joka on tehty erityisesti toimeksiantajan käyttöön. Viimeiseksi pohdimme opinnäytetyöprosessia ja esitämme jatkotutkimusaiheita.

2 VANKIEN OMAISET RY

Vankien Omaiset VAO ry on perustettu, jotta vankien omaiset voisivat saada tukea ja jaksamista vaikeaan elämäntilanteeseen. Sen tärkein toimintamuoto on vertaistuen tarjoaminen. Lisäksi VAO:n tärkeä tavoite on antaa omaisille tietoa vankeuteen liittyvistä seikoista. Yhdistystä on ollut perustamassa kahdeksan vangin omaista vuonna 2005. Nämä omaiset löysivät toisensa, kun Marja Vilkama-Latvala, vangin omainen itsekkin, antoi haastattelun Helsingin Sanomien kuukausiliitteeseen. Haastattelun hän antoi tarkoituksenaan löytää muita vankien omaisia jotta voisi perustaa vertaistukea tarjoavan yhdistyksen. Haastattelun jälkeen Vilkama-Latvala saikin yhteydenottoja, ja yhdistys sai alkunsa. Yhdistyksen puheenjohtajana toimiva Vilkama-Latvala on tämänkin jälkeen antanut paljon haastatteluja, koska on pitänyt tärkeänä sitä, että vankien omaiset saisivat äänensä kuuluviin yhteiskunnassamme. Hän kertoo, että aina kun on ollut julkisuudessa, yhdistyksen piiriin on tullut enemmän jäseniä. Jäsenet löytävät nykyään yhdistyksen myös Internetin kautta, VAO:n omilta Internet-sivuilta (<http://www.vankienomaiset.fi>). Vilkama-Latvala itse saa paljon sähköpostia vankien omaisilta, joihin kaikkiin hän pyrkii vastaamaan. Lisäksi hän pitää tukipuhelinta, johon tulee hänen mukaansa muutama puhelu viikossa. Vilkama-Latvala käy myös pyynnöstä luennoimassa vankien omaisten asioista. Yhdistys järjestää vertaistukiryhmiä eri puolilla Suomea ja lisäksi perheleirejä kesäisin. Yhdistyksen toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, ja se on uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton. (Vilkama-Latvala 2010.)

Yhdistys on perustamisensa jälkeen jo kolmessa vuodessa kasvattanut jäsenmääräänsä noin 150 henkeen. Yhdistyksen suurin rahoittaja on ollut Kriminaalihuollon Tukisäätiö, jonka avulla yhdistys on saanut myös omat Internet-sivut sekä neuvontaa monissa käytännön asioissa. Eri kaupungeissa järjestettävien vertaistuki-iltojen lisäksi yhdistys järjestää vuosittain neljä valtakunnallista kokoontumista: vuosikokouksen, yhteistyöpäivän Kriminaalihuollon Tukisäätiön Ehjä Perhe -projektin kanssa, kesäleirin ja

pikkujoulun. Kaikissa yhdistyksen järjestämässä kokoontumisissa on mahdollisuus vertaistukeen ja yhteiseen keskusteluun. Yhdistyksen jäsenet voivat tehdä toivomuksia kokoontumisien ohjelman toteuttamiseen; yhdistys on järjestänyt asiantuntijaluentoja, virkistysiltamia sekä lastenhoitajan kokoontumisten ajalle. (Vankien omaiset VAO ry n.d.)

VAO:n vertaistukiryhmät toimivat Helsingissä, Hämeenlinnassa, Jyväskylässä ja Tampereella. Lisäksi Helsingissä toimii erityisesti vankien puolisoille suunnattu Linnalesket -ryhmä. Vertaisryhmätoiminta voidaan yhdistyksen verkkosivujen mukaan aloittaa myös muilla paikkakunnilla, mikäli ryhmille on kysyntää ja niihin saadaan tarpeeksi jäseniä. Ryhmät ovat avoimia kaikille vankien omaisille, ja niissä korostetaan vertaistukea, luottamuksellisuutta ja toivoa. VAO:n vertaistukiryhmien vetäjänä toimii puheenjohtaja Marja Vilkama-Latvala. Vertaistukiryhmien, perheleirien ja muiden kokoontumisten lisäksi VAO järjestää vertaistukikursseja ja vertaisohjaajakoulutusta. (Vankien omaiset VAO ry n.d.) Hämeenlinnassa omaisille on tarjolla vertaispäivystys. Vertaispäivystäjänä toimii yhdistyksen puheenjohtaja Marja Vilkama-Latvala. (Vertaispäivystys n.d.)

VAO:n järjestämät perheleirit ovat tässä opinnäytetyössä tärkeässä osassa, koska yksi tavoitteista on kehittää leirejä. Vuoden 2010 perheleiri oli kolmas VAO:n järjestämä leiri. Leirin teemana oli ”Vertaistuesta voimaa”, ja me opinnäytetyön tekijöinä osallistuimme leirille. Tarkoituksena oli kuulla vankien omaisten omaa näkemystä leirin onnistumisesta. Leirin tarkoitus oli tarjota vertaistukea, sekä myös virkistystä ja lepoa. Vertaistukiryhmien lisäksi leirillä oli mahdollisuus kahdenkeskiseen keskusteluun Kriminaalihuollon tukisäätiön perheterapeutin kanssa. Vertaistukiryhmiä oli erikseen aikuisille, nuorille sekä lapsille. (Kesäleiri n.d.)

2.1 Yhteistyötahoja

2.1.1 Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä Perhe -hanke

Kriminaalihuollon tukisäätiön tarkoituksena on tukea kriminaalihuoltotyötä ja sen kehittämistä sekä palvella kriminaalihuollon asiakkaita, joita ovat vangit, vankiloista vapautuvat ja heidän omaisensa. Omien toimenpiteidensä lisäksi säätiö avustaa kriminaalihuoltotyötä toteuttavia viranomaisia ja järjestöjä. Näin säätiö toteuttaa toimintaansa, jonka pyrkimyksenä on muun muassa vaikuttaa uusintarikollisuutta vähentävään toimintaan ja edesauttaa kriminaalihuollon palvelujen saavutettavuutta ja järjestämistä. Säätiön omiin järjestötyön toimintoihin kuuluu muun muassa vertaistukitoimintaa, rikostaustaisille ja heidän läheisilleen suunnattu Internet-portaali Portti vapauteen sekä asumispalveluita. (Palvelut n.d.)

Ehjä Perhe on Kriminaalihuollon tukisäätiön nelivuotinen, vuoden 2010 loppuun päättyvä vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti. Hankkeen tarkoituksena on tuoda esiin vankien perheitä, ja erityisesti lapsia. Sen tavoitteena on ollut kehittää auttamismuotoja, jotka perustuvat vertaistukeen. Hanke tuottaa kunnille ja rikosseuraamusalan työntekijöille vankiperheitä koskevaa tietoa ja koulutusta. Se rohkaisee työntekijöitä perheiden varhaiseen tukemiseen. Ehjä Perhe -hanke toimii erityisesti Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella pääkaupunkiseudulle vapautuvien vankien ja heidän läheistensä parissa. Sen kohderyhmään kuuluu myös Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen perhetyötä tekevä henkilökunta, pääkaupunkiseudun perhekeskus- ja aikuissosiaalityö sekä muut pääkaupunkiseudulla perhetyötä tekevät toimijat. Ehjä Perhe -hanketta rahoittaa Raha-automaattiyhdistys. (Mikä on Ehjä Perhe? n.d.)

Hanke on alkanut vuonna 2007. Hankkeen ensimmäisen vuoden aikana päätettiin käytettävistä vertaisryhmätoiminnan malleista ja neuvoteltiin

hankkeelle yhteistyöankilat sekä aloitettiin asiakkaiden rekrytointi vertaisryhmiin. Sosiaalialan työntekijöitä koulutettiin vankiperhetyöhön muun muassa Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin yksikössä vankiperhetyöseminaarin muodossa. Vuonna 2008 vertaisryhmätoimintaa alettiin pilotoida yhteistyövankiloissa, joista toinen oli avovankila ja toinen suljettu vankila. Avovankilasta pilottivaiheessa oli mukana kolme perhettä ja suljetusta vankilasta viisi perhettä. Vuonna 2008 myös neuvoteltiin vankiperhetyön koulutuksen tarpeellisuudesta sosiaaliviraston edustajien kanssa. Lisäksi vankiperhetyön verkosto kutsuttiin koolle. Vuonna 2009 valmistui vertaisryhmätoiminnan käsikirja ja koulutettiin uusia vankiperheiden vertaisryhmänohjaajia, sekä pyrittiin käynnistämään toimintaa myös muualla kuin pääkaupunkiseudulla. Vuonna 2010 vertaisryhmätoimintaa ohjattiin käynnistämään Länsi-Suomessa. Lisäksi hankkeessa on tuotettu lapsille suunnattua materiaalia (kuten DVD ja Internet-sivut). Vuonna 2010 järjestettiin myös valtakunnallinen vankiperhetyötä käsittelevä seminaari Diakonia-ammattikorkeakoulun kanssa. (Hankkeen eteneminen n.d.)

2.1.2 KRIS

Yksi Vankien Omaiset Ry:n tärkeistä yhteistyökumppaneista on KRIS -järjestö. Se on perustettu auttamaan ja tukemaan vankilasta vapautuvia. KRIS -järjestön tarjoama tukihenkilötoiminta alkaa jo ennen vapautumista ja tuki jatkuu vapautumisen jälkeen. KRISin tukihenkilöt ovat itsekin vankilasta vapautuneita, joten he tietävät mitä haasteita vankilasta vapautuva kohtaa ja pystyvät siten tarjoamaan vertaistukeaan vapautuvalle. Tarkoitus on muun muassa alkaa rakentaa vapautuvalle toimivaa yhteistyökumppaneista ja alueen muista toimijoista muodostuvaa tukiverkostoa. KRIS -toiminta perustuu päihteettömyyden, rehellisyyden, toveruuden ja yhteisvastuullisuuden periaatteisiin. (KRIS on? n.d.)

2.2 Vankien Omaiset Ry:n tulevaisuus

Koska Vankien Omaiset Ry on melko pieni yhdistys, on yhdistysten välinen yhteistyö toiminnan jatkuvuuden kannalta tärkeää. Vankien Omaiset Ry:n perheleirillä oli ensimmäistä kertaa kesällä 2010 KRISin työntekijöitä ryhmien ohjaajina. Yhteistyöstä saatiin leirillä hyviä kokemuksia sekä VAO:lle että KRISille. Myös Kriminaalihuollon tukisäätiön perheterapeutti piti yhteistyötä onnistuneena ja toivoi, että se jatkuisi. Esimerkiksi verkostotyössä Tampereella on ollut mukana KRISin ja VAO:n lisäksi Kriminaalihuollon tukisäätiö, vankilat ja seurakunnat. Tampereen seudulla myös Omaiset Mielenterveystyön Tukena -yhdistyksen kanssa on alettu tehdä yhteistyötä. Lisäksi toivotaan, että toimintaan saataisiin mukaan sosiaalitoimi ja yhdyskuntaseuraamusvirasto. (Sassi 2010b)

Vankien Omaiset Ry:n ja Kriminaalihuollon tukisäätiön välinen yhteistyö on alkanut jo vuonna 2005 ja jatkuu edelleen. VAO saa muun muassa rahoitusta Kriminaalihuollon tukisäätiöltä. Lisäksi yhdessä on kehitetty perheleiritoimintaa, vertaistukiryhmiä ja ylipäätään VAO:n toimintamuotoja. Ehjä Perhe -hankkeen projektikoordinaattori on toiminut eräänlaisena työnohjaajana VAO:n puheenjohtajalle. (Sassi 2010b.) Mielestämme VAO:n kannattaisi ylipäätään kehittää yhteistyötä erilaisten yhdistysten kanssa. Tällä tavalla voitaisiin taata parempi jatkuvuus yhdistyksen toiminnalle ja samalla tiedottaa toiminnasta muitakin asiakasryhmän kanssa toimivia tahoja. Samalla saataisiin yhteistyön kautta erilaisia toimintamuotoja yhdistykseen ja voitaisiin hyödyntää mahdollisesti muissa yhdistyksissä toimivia ammatillisia työntekijöitä.

Vankien Omaiset Ry:lle on haettu Raha-automaattiyhdistyksen rahoitusta vuodelle 2011. Rahoituksella oli tarkoitus palkata yhdistykseen työntekijä, joka toimisi ainakin projektisihteerinä. Rahoituksen turvin voitaisiin saada toiminta jatkuvammaksi ja laajemmaksi sekä kehittää sitä. (Vilkama-Latvala 2010; Sassi 2010b.) Raha-automaattiyhdistyksen Internet-sivujen mukaan rahoitusta

ei ole saatu vuodelle 2011 (Kaikki avustusta hakeneet järjestöt, n.d.). Rahoitus olisi ollut hyvä asia toiminnan jatkuvuuden ja laajentamisen kannalta. Mielestämme olisi tärkeää, että toimintaan saataisiin mukaan useampi aktiivi, jotta toimintaa voitaisiin lisätä ja se ylipäättään jatkuisi. Vankien Omaiset Ry:n toiminnalla on tärkeä merkitys omaisille, koska vertaistukipalveluita on niin vähän. Toiminnan jatkumiseen tulee kiinnittää huomiota ja toiminnasta on hyvä tiedottaa.

3 TUTKIMUSPROSESSI

Opinnäytetyön toimeksiantaja esitti opinnäytetyöprosessin alussa, että tutkisimme kesäleirin merkitystä osallistujille. Tarkoituksena oli VAO:n perheleiritoiminnan kehittäminen teemahaastattelujen avulla. Aluksi puhuttiin lasten tai aikuisten haastattelusta, mutta myöhemmin päädyttiin yhteistuumin rajaamaan lapset haastattelusta pois. Alkuvaiheen ideoinnissa oli mukana myös Ehjä Perhe –hankkeen projektikoordinaattori, joka oli mukana leirin suunnittelussa ja toteutuksessa yhdessä VAO:n puheenjohtajan kanssa. Sekä toimeksiantajamme että hankkeen projektikoordinaattori kommentoivat suunnitelmiamme opinnäytetyön suhteen pitkin matkaa.

Kävimme perheleirin suunnittelupalaverissa KRIS -Tampereen tiloissa viikkoa ennen leirin alkua. Matkat Tampereelle meille kustansi VAO.

Suunnittelupalaverissa oli leirille osallistuneet KRISin työntekijät, VAO:n puheenjohtaja sekä Ehjä Perhe –hankkeen projektipäällikkö. Palaverissa pääsimme esittelemään itsemme ja kertomaan opinnäytetyöstämme. Samalla suunniteltiin leirin sisältöä ja teemoja, jolloin meidän oli helpompi orientoitua leiriin. Kävimme läpi myös leirin osallistujalistan, josta selvisi esimerkiksi varmistunut osallistujamäärä.

Kun opinnäytetyön tavoite oli selvinnyt, aloimme tutustua kirjallisiin lähteisiin, joita ei löytynyt paljon. Toimeksiantajan kautta saimme tietoomme joitakin perusoppaita, joita liittyy vankien läheisiin. Niiden lisäksi emme löytäneet juurikaan kirjallisuutta, joka olisi suoraan liittynyt aiheeseemme. Teimme havainnointi- ja haastattelurungot toimeksiantajan ohjeiden perusteella. Lähetimme ne sekä toimeksiantajalle että ohjaaville opettajillemme. He kommentoivat niitä ja muokkasimme niitä lisää. Seuraavaksi kirjoitimme perheleirin osallistujille kirjeet, joissa kerroimme opinnäytetyömme tavoitteesta ja siitä, miksi osallistumme leirille. Kirje oli samalla myös suostumuslomake haastatteluja ja havainnointia varten. Tapasimme toimeksiantajamme ja keskustelimme hänen kanssaan opinnäytetyön sisällöstä ja käytännön asioista. Toimeksiantajamme lähetti kirjeet osallistujaperheille muun leirimateriaalin mukana hyvissä ajoin ennen leirin alkua.

Matkustimme Jyväskylästä Hauholle Kriminaalihuollon tukisäätiön kustannuksella. Toinen meistä osallistui nuorten ja toinen aikuisten ryhmään. Teimme ryhmissä osallistuvaa havainnointia havainnointilomakkeiden avulla. Ryhmään osallistumisesta helpotti se, että toimeksiantajamme oli etukäteen kertonut leiriläisille meistä ja opinnäytetyöstämme sekä kirjeen muodossa ja suullisesti. Sekä VAO:n puheenjohtaja että Ehjä Perhe – hankkeen projektikoordinaattori ovat omalla myönteisellä suhtautumisellaan edesauttaneet myös positiivisen asenteen syntymistä haastateltavissa leirille osallistujissa. He ovat tuoneet esiin tutkimuksen tarkoitusta, menetelmiä ja etuja, joita tiedon keräämisellä voidaan saavuttaa vankien omaisten näkökulmasta. Myös haastattelujen tekemistä edesauttoi opinnäytetyöstämme tiedottaminen etukäteen.

3.1 Leiritoiminnan kuvaus

Osallistuimme Vankien Omaiset Ry:n perheleirille 14.–19.6.2010 Lautsian leirikeskuksesta Hauholla. Saapuessamme Lautsiaan tutustuimme leirikeskukseen tiloihin ja kävimme alustavasti leirin ohjelmaa ja käytännön

asioita läpi ohjaajien kanssa. Leirin päivät rakentuivat siten, että aamulla ja iltapäivällä oli vertaistukiryhmiä ja muu aika oli leiriläisten omaa aikaa. Iltaisin oli myös järjestettyä ohjelmaa, mutta se ei ollut leiriläisille pakollista. Suurin osa leiriläisistä kuitenkin osallistui näihin iltaohjelmiin. Iltaohjelmiin perheet osallistuivat yhdessä, eikä tälle ajalle järjestetty lastenhoitomahdollisuutta.

Leirille osallistui seitsemän perhettä. Osa perheistä oli sellaisia, joissa perheen isä oli suorittamassa vankeusrangaistusta, loput leiriläisistä olivat vankien äitejä ja alaikäisiä sisaruksia. Leiriläiset jaettiin ikänsä perusteella neljään ryhmään: taaperot, lapset, nuoret ja aikuiset. Kullakin ryhmällä oli päivittäin kaksi vertaistukiryhmää. Taaperoiden hoitajat saatiin Lautsian leirikeskuksesta muiden ryhmien ajaksi, jotta vanhemmat pystyivät osallistumaan ryhmiin. Lasten ryhmiä veti VAO:n puheenjohtaja KRIS - Tampereen työntekijän kanssa. Nuorten ryhmiä oli vetämässä KRISin työntekijöitä sekä leirin loppupuolella vertaisohjaaja. Aikuisten ryhmissä oli monta eri vetäjää: leirin alkupuolella ryhmiä veti Kriminaalihuollon tukisäätiön perheterapeutti ja Ehjä Perhe – hankkeen projektikoordinaattori, itsetuntemukseen ja tunteisiin liittyviä ryhmiä veti psykoterapeutti ja erityisopettaja sekä Voimaa väreistä –ryhmää veti värien käyttöön ja merkityksiin perehtynyt henkilö. Vangin näkökulmaa käsittelevää ryhmää veti kaksi KRISin työntekijää.

Leirillä toinen meistä oli mukana nuorten ryhmissä ja toinen aikuisten. Osallistuimme ryhmien toiminnallisiin osuuksiin niiltä osin, kuin se oli mahdollista ja ryhmää palvelevaa. Molemmista ryhmissä sovittiin heti alussa, että ryhmissä käsitellyt asiat ja ryhmäläisten kertomat asiat jäävät ryhmiin. Keskinäisen luottamuksen syntyminen olikin ryhmien toiminnan edellytys. Aikuisten ryhmät painottuivat ryhmäläisten tarpeiden mukaan spontaanisti tai menetelmien avulla keskusteluun. Ryhmien sisällössä korostui itsetuntemuksen ja omien tunteiden kuunteleminen, vertaistuki sekä ryhmäläisten oma jaksaminen ja voimavarojen tukeminen. Nuorten ryhmissä käytettiin useammin toiminnallisia menetelmiä, kuten leikkejä ja pelejä. Ryhmissä käytettiin esimerkiksi nallekortteja, tunnesäätilaa ja vahvuuskortteja.

Läheisen vankeudesta puhuttiin ryhmässä erilaisten välineiden avulla. Sekä aikuisten että nuorten ryhmässä käsiteltiin yhdellä ryhmäkerralla vangin näkökulmaa KRISin työntekijöiden kertomana. Lasten ryhmä painottui leikkiin, mutta lisäksi käsiteltiin Isää tapaamassa -vihkosta, jossa käsiteltiin vanhemman vankeutta. Havainnoimme ryhmiä havainnointilomakkeiden avulla kussakin ryhmässä. Toteutimme nuorille ja aikuisille ryhmähaastattelut leirin alussa ja lopussa. Osa haastatteluista tehtiin ryhmien aikaan ja osa leiriläisten omalla ajalla.

Ryhmätoiminnan lisäksi leirille osallistuvilla aikuisilla oli mahdollisuus yksilökeskustelu-aikaan Kriminaalihuollon tukisäätiön perheterapeutin ja Ehjä Perhe –hankkeen projektikoordinaattorin kanssa. Tällä kesäleirillä samaa mahdollisuutta tarjottiin myös nuorille. Keskusteluun oli varattu aikaa päiväohjelmista, usein vapaa-ajalta. Joka päivä leirin aikana iltaohjelmien jälkeen ohjaajat kokoontuivat yhteen keskustelemaan päivästä. Kukin vetäjä kertoi omalta osaltaan, mitä ryhmässä oli tehty. Toimintaa ja käytännön järjestelyjä voitiin yhdessä suunnitella iltaisin. Ajatuksia suunnattiin jo siihen, mitä seuraavana päivänä tapahtuu ja kuka on vastuussa mistäkin ohjelmasta.

3.2 Tutkimusmenetelmät

3.2.1 Havainnointi

Havainto on Polanyin (1983) määrittelemänä Vilkan mukaan merkki, joka havaitaan ja se sisältää merkityksen. Tämä merkitsee sitä, että kaikki tieto perustuu havaintoihin ja niistä tehtyihin päätelmiin. Mikäli havainnoitsija muuttaa lähestymistapaa havaintoon nähden, myös havainto muuttuu. Se, millaisena havainto näyttäytyy, riippuu aina havainnoijan henkilökohtaisista tunteista, kokemuksista ja tulkinnasta. Myös havainnoijan oma mielenkiinto ja asiaan suuntautuminen vaikuttaa siihen, millaisia havaintoja hän tekee. Henkilön tulkinta tilanteesta saattaa muuttaa havainnon epäluotettavaksi. Tämän vuoksi tieteellisessä tutkimuksessa tarkastellaan kriittisesti

virhelähteiden mahdollisuutta havainnoinnissa. Toisaalta myös tutkijan omat piirteet, kuten sukupuoli ja ikä sekä sosioekonominen asema voivat vaikuttaa havainnoinnin onnistumiseen. Myös tutkijan verbaalinen ja non-verbaalinen viestintä sekä hänen ulkoinen olemuksensa vaikuttavat siihen, kuinka tutkittavat häneen suhtautuvat. (Vilkkä 2006, 9, 11, 69.)

Tutkijan oma esitieto tutkimusta varten vaikuttaa siihen, kuinka hän kerää uutta tietoa ja tulkitsee sitä. Havaintoja tarkastellaan kriittisesti suhteessa jo olemassa olevaan tietoon. Tutkija tuottaa lisää tietoa suhteuttamalla havaintonsa esitietoon uudesta näkökulmasta käsin ja tällä tavalla voi nähdä aineistostaan asioita, jotka eivät ole näkyvissä kaikille. Havainnointia tehdessä tapahtuu aina tietoisesti tai tiedostamatta valikointia. Voidaan havaita vain asioita, jotka ovat tuttuja tai odotettuja tutkimuksen kannalta. Tietoista valikointia voidaan tehdä rajaamalla tutkimuksen kannalta oleelliset havainnointikohteet. Rajaus tehdään teorian tietoon tukeutuen. Havaintoa tulee tarkastella aina myös asiayhteydessään, sillä ilman tätä kytköstä havainto ei ole tutkimuksen kannalta luotettava. (Vilkkä 2006, 11-14)

Havainnointia on pidetty tieteiden yhteisenä tiedonkeruun perusmenetelmänä. Sen suurin etu on se, että sen avulla saadaan välitöntä ja suoraa tietoa tutkittavan toiminnasta ja käyttäytymisestä luonnollisessa ympäristössään. Siksi se on hyvä menetelmä esimerkiksi tutkittaessa ihmisten välistä vuorovaikutusta. Havainnoinnilla on paljon etuja, mutta sitä on myös kritisoitu. Suurin huolenaihe havainnoinnin suhteen on se, että tutkijan läsnäolo voi vaikuttaa tutkittavien käyttäytymiseen ja tutkittavan tilanteen kulkuun. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 212–213.)

Havainnointi voi olla esivalmisteluista riippuen joko jäseneltyä tai hyvin vapaata. Jäseneltyä eli systemaattista havainnointia voi tehdä, mikäli tutkimuskohteesta on voitu kerätä jo ennen havainnointia tietoa. Jäseneltyä havainnointi edellyttää taustatietojen selvittelyä ennen varsinaista havainnointia. (Vilkkä 2006, 38-39.) Toinen tapa kuvata menetelmiä on se, millainen rooli havainnoijalla on tilanteessa. Havainnoija voi olla tarkkailtavan ryhmän jäsen tai täysin ulkopuolella siitä. Tilannetta, jossa havainnoija on

tarkkailtavan ryhmän jäsen, kutsutaan osallistuvaksi havainnoinniksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 214.) Tämä on menetelmä, jonka olemme itse valinneet oman opinnäytetyömme aineiston keräämiseen. Valitsimme osallistuvan havainnoinnin, jotta läsnäolomme vaikuttaisi ryhmän toimintaan mahdollisimman vähän.

Osallistuvalla havainnoinnilla on tyypillistä, että tutkija osallistuu tutkittavien toimintaan heidän ehdoillaan. Usein tutkija pyrkii pääsemään tutkittavan ryhmän jäseneksi. Voidaan puhua tilanteesta, jossa osallistuja on havainnoija. Tutkija tekee tutkittaville heti aluksi selväksi, että hän on ryhmässä tekemässä havaintoja. Tämän jälkeen tutkija pyrkii rakentamaan hyvät suhteet ryhmäläisiin. Tutkija siis osallistuu ryhmän elämään, mutta tekee samalla kysymyksiä ja pitää tutkijan roolin koko ajan näkyvissä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 216-217.)

Kohdistetuksi havainnointia nimitetään silloin, kun havainnointi suunnataan johonkin tiettyyn tapahtumaan, asiaan tai toimintaan. Vilkan (2006, 44) mukaan havainnoinnin kohdistuminen voi tapahtua kesken tutkimusta, koska tutkijan mielenkiinto kohdistuu tietyllä hetkellä juuri johonkin yhteen asiaan. Tutkimus tavallaan näyttää tutkijalle, mihin suuntaan sitä kannattaa rajata. Havainnoinnin kohdistumista voi suunnata esimerkiksi taloudelliset tai muut resurssit, teoreettinen viitekehys tai tutkimuksessa käytetyt menetelmät.

Tässä opinnäytetyössä havainnoinnin kohdistaminen on sovittu etukäteen ja sitä on hieman uudelleen harkittu havainnoinnin edetessä ja ensimmäisten ryhmien jälkeen. Kohdennusta ovat ohjanneet käytetyt menetelmät, teoreettinen viitekehys, oma mielenkiintomme aiheen tutkimiseen sekä opinnäytetyön tilaajan esittämät tutkimuskohteet. Rajasimme havainnointia havainnointirungon avulla. Käytimme samaa havainnointirunkoa molemmissa ryhmissä. Havainnointirunko rakennettiin teemojen ympärille ja osa teemoista rajattiin pois kunkin ryhmän sisällön mukaan. Esimerkiksi kaikissa nuorten ryhmissä ei keskusteltu vanhemmuudesta (joka kuitenkin oli havainnointirungossa), joten sitä ei käytetty havainnoinnin teemana kaikissa ryhmissä.

Tutkija saa varsinkin osallistuvassa havainnoinnissa jonkin roolin siinä yhteisössä, jossa hän tekee tutkimusta. Hänen omat, henkilökohtaiset mielipiteensä voivat julki tuotuin muuttaa vuorovaikutusta, varsinkin jos ne poikkeavat suuresti tutkittavien mielipiteistä. Tällöin tutkijan kannattaa pysytellä mahdollisimman neutraalina tutkimuksen onnistumisen vuoksi. Tutkijan on myös muistettava, että hänellä on moninaisia rooleja havainnointia tehdessään. Hänen on osattava erottaa tutkijana tehdyt, objektiiviset havainnot subjektiivisista havainnoista, joihin vaikuttavat esimerkiksi tutkijan omat tunteet. Tutkijan on hyvä keskustella tekemistään havainnoista esimerkiksi muiden tutkijoiden kanssa. Rooleja tulee tarkastella kriittisesti jokaisessa tutkimustilanteessa, jotta tutkijan taito tehdä objektiivisempia havaintoja kehittyy. (Vilka 2006, 67-69.)

Havainnoinnin oheen kannattaa Vilkan (2006, 24-26) mukaan lisätä myös jokin muu aineiston keruumenetelmä. Eri aineistonkeruumenetelmiä käyttämällä saadaan monitasoisempi käsitys tutkittavasta ilmiöstä. Eri menetelmien yhdistetyssä käytössä on myös se etu, että tutkija voi näin arvioida havaintojaan ja tulkintojaan sekä vertailla eri menetelmillä saatua tietoa ja tehtyjä tulkintoja. Tässä opinnäytetyössä on käytetty menetelminä sekä osallistuvaa havainnointia että teemahaastattelua.

Aineiston käsittelyvaiheessa huomasimme, että havainnointirunkojen avulla saatu aineisto ei sopinut haastatteluista saatuihin teemoihin. Havainnoinnista tehdyt muistiinpanot eivät tukeneet haastatteluista saatuja tuloksia, joten se päätettiin rajata opinnäytetyön ulkopuolelle. Osa havainnoinnin tuloksista oli yhdenmukaista haastattelujen tulosten kanssa, mutta etukäteen tehty havainnointirunko ei palvellut haastatteluissa esiin tulleita teemoja. Haastattelujen aineistosta tuli erilainen kuin odotimme, joten havainnointirunkoa ei ollut osattu tehdä opinnäytetyön kannalta tarkoituksenmukaiseksi.

3.2.2 Teemahaastattelut

Haastattelu on tiedonhankinnan perusmuotoja. Se on tiedon keräämisen

menetelmänä hyvä ja sitä käytetään paljon, koska se on joustava ja sopii monenlaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelutilanteen suora kielellinen vuorovaikutus tutkittavan kanssa mahdollistaa tiedonhankinnan suuntaamisen itse tilanteessa. Samalla on mahdollisuus saada esiin vastausten taustalla olevia motiiveja esimerkiksi ei-kielellisten vihjeiden avulla. Kun valitaan haastattelu tiedon keräämisen metodiksi, halutaan korostaa sitä, että ihminen on nähtävä tutkimustilanteessa subjektina. Ihminen nähdään merkityksiä luovana ja aktiivisena tutkimuksen osapuolena. Haastattelun eduksi voidaan myös lukea se, että haastateltava pääsee perustelemaan kantansa, ja häneltä voidaan tarvittaessa pyytää selvennystä vastaukseen. (Hirsjärvi, & Hurme 2009, 34–35.)

Haastattelun lajeja on erilaisia strukturoidusta ”lomakehaastattelusta” avoimeen haastatteluun. Strukturoidussa haastattelussa on hyvin tarkkaan määritelty kysymykset ja niiden järjestys, ja avoimessa haastattelussa taas haastattelija selvittää haastateltavan ajatuksia, tunteita ja mielipiteitä sen mukaan miten ne tulevat esille keskustelun edetessä. Itse valitsimme toiseksi tiedon keräämisen metodiksi omaan opinnäytetyöhömme haastattelun lajin, jota kutsutaan teemahaastatteluksi. Teemahaastattelu on strukturoidun ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa tyypillisesti haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkkaa muotoa ja järjestystä ei ole määritelty. Teemahaastattelu vastaa monia kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia, ja siksi sitä käytetään usein kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208–209.)

Hirsjärven ja Hurmeen mukaan ryhmähaastattelussa haastattelija edesauttaa keskustelun syntymistä ja sen ylläpitämistä. Lisäksi hän pitää keskustelun tietyssä aiheessa, mikäli näyttää siltä, että se on tarpeen. Haastattelijan tehtävä on myös pitää huolta siitä, ettei kukaan jää haluamattaan keskustelun ulkopuolelle. (Hirsjärvi ym. 2009, 61.) Ryhmähaastattelu tuottaa yksilöhaastatteluun nähden hyvin erilaista tutkimusaineistoa, mikä täytyy ottaa huomioon aineiston tulkinnessa. Ryhmähaastattelussa keskustelu usein kiertyy sen ympärille, mikä ryhmän jäseniä yhdistää. Tutkija voi jäädä aika

ajoin keskustelusta kokonaan sivuun, kun ryhmän jäsenet johtavat keskustelua itse esittäen kysymyksiä, pohtien käsillä olevaa asiaa ja jopa kiistellen siitä. Tällöin tutkija voi havainnoida esimerkiksi ryhmän toimintatapoja, sanavalintoja ja kulttuuria, sekä ryhmädynamiikkaa aivan eri tavalla kuin yksilöhaastattelussa. Ryhmähaastattelussa erityisen arvokkaita hetkiä ovatkin ne, jolloin ryhmä esimerkiksi käyttää omia ”sisäpiirin” termejään, eikä haastattelija ymmärrä mistä on kysymys. Tällöin haastattelija voi esittää ryhmälle selventäviä kysymyksiä. (Alasuutari 1999, 151–154.)

Valitsimme teemahaastattelun opinnäytetyömme menetelmäksi, koska tarkoituksena oli herättää keskustelua vankien omaisten kokemuksista perheleiriin liittyen. Haastateltavat olivat kaikki vangin omaisia ja sen vuoksi vertaistuki ja ajatusten vaihtaminen nähtiin olennaisena haastattelun onnistumisen edellytyksenä. Tällä tavoin keskustelussa saatiin esiin myös runsaasti erilaisia näkökulmia, ja haastattelijoina pyrimme lähinnä ohjaamaan keskustelua liiemmin siihen puuttumatta. Myös käytännön syyt ohjasivat metodin valintaa, sillä leirillä yksilöhaastatteluihin ei yksinkertaisesti ollut aikaa.

Haastattelimme leirillä olleita aikuisia sekä nuoria omissa ryhmissään, jotka olivat samat kuin ryhmät joissa ryhmätoiminta tapahtui leirin aikana. Teimme molemmille ryhmille erikseen sekä alku- että loppuhaastattelut. Alkuhaastattelun tarkoituksena oli kartoittaa toiveita ja odotuksia leirin suhteen. Loppuhaastattelun ideana oli kerätä palautetta ja kokemuksia leiristä.

3.3 Tutkimuskohteet

Aikuisten alkuhaastattelussa kaksi aikuisista oli vangin vanhempia ja loput neljä olivat puolisoita. Yksi ryhmäläisistä joutui jäämään alkuhaastattelusta pois ja yksi tuli mukaan vasta haastattelun loppuvaiheessa. Haastattelusta puuttuva henkilö oli myös vangin puoliso. Ryhmäläiset olivat 28–50 –vuotiaita. Ryhmäläiset olivat kaikki äitejä, kullakin oli kahdesta neljään lasta. Joillakin oli

myös aikuisia lapsia, mutta jokaisella ryhmäläisellä oli alle kouluikäisiä lapsia. Ryhmäläisten vankilassa olevien läheisten tuomioiden pituus vaihteli vuodesta elinkautiseen. Haastatteluhetkellä kaikilla ryhmäläisillä oli läheinen vankilassa. Joidenkin perheiden kohdalla vapautuminen oli muutaman kuukauden päässä. Loppuhaastattelussa oli muuten samat haastateltavat, mutta yksi joutui jäämään pois ja alkuhaastattelusta pois jäänyt pääsi loppuhaastatteluun mukaan.

Kukaan haastateltavista aikuisista ei ollut osallistunut Vankien Omaiset Ry:n vertaistukiryhmiin, koska heidän kotipaikkakunnillaan ryhmiä ei järjestetä osallistujien vähyyden vuoksi. Joillakin syynä oli myös paikkakunnan syrjäinen sijainti. Sen sijaan kaksi ryhmäläisistä kävi säännöllisesti Kriminaalihuollon tukisäätiön Linnalesket – ryhmässä. Neljä ryhmäläisistä oli osallistunut Vankien Omaiset Ry:n perheleirille myös vuonna 2009. Lähes kaikki ohjautuivat leirille Vankien Omaiset Ry:n puheenjohtajan kautta. Vankien Omaiset Ry:n pariin ryhmäläiset ovat löytäneet Internetin kautta, vankilasta löytyneen esitteen avulla sekä vankilan sosiaalityöntekijän kautta.

Aikuisten ryhmästä muotoutui tiivis leirin aikana. Heidän oli helppo puhua keskenään ja heillä oli selvästi paljon samankaltaisia kokemuksia. Tämän vuoksi ryhmästä tuli yhtenäinen ja ryhmäläiset kuvasivat sitä itselleen tärkeäksi. Vertaistukiryhmät painottuivat keskusteluihin, koska ryhmäläisillä oli tarve jakaa kokemuksia keskenään. Tuntui, että he puhuivat samoista asioista, joskus jopa sellaisilla omilla käsitteillään, ettei niitä voisi ryhmän ulkopuolinen henkilö ymmärtää. Ryhmässä käytettiin paljon huumoria selviytymiskeinona. Ilmapiiri muodostui positiiviseksi ja ryhmäläiset tukivat toinen toistaan esimerkiksi tilanteissa, joissa keskusteltiin vaikeista asioista. Myötätunto ja vertaistuki olivat tärkeässä osassa kaikissa ryhmätapaamisissa. Vaikutti siltä, että ryhmä koettiin turvalliseksi paikaksi puhua henkilökohtaisistakin asioista.

Nuorten alkuhaastattelussa oli viisi 11–16 –vuotiasta haastateltavaa, kaksi tyttöä ja kolme poikaa. Kaikilla haastateltavista oli vähintään kaksi sisarusta. Vankilassa oleva läheinen oli sisarus, vanhempi tai vanhemman puoliso. Vankien Omaiset Ry:n perheleirillä oli ollut yksi haastateltavista aikaisemminkin ja yksi toisenlaisella perheleirillä. Haastatteluhetkellä kolmella haastateltavalla oli läheinen vankilassa. Loppuhaastattelusta jäi pois yksi ryhmäläisistä käytännön järjestelyjen vuoksi. Muuten haastateltavat olivat samoja.

Nuorten ryhmä osallistui aktiivisesti heille suunniteltuihin toiminnallisiin osuuksiin vertaistukiryhmissä. Ryhmässä oli positiivinen tunnelma läpi leirin. Kokemusten jakamiseen suhtauduttiin suopeasti ja hyväksyvästi. Ryhmä muotoutui leirin aikana tiiviimmäksi, ja ryhmäläisten hiljaisuudesta huolimatta ryhmähenkeä saatiin luotua. Loppuleiriä kohden nuoret uskalsivat myös itse aktiivisemmin ehdottaa, mitä haluaisivat ryhmissä tehdä.

3.4 Aineiston keruu ja analysointi

Perheleirille osallistuessamme tarkoituksena oli kerätä tietoa teemahaastatteluiden avulla siitä, mikä leiritoiminnassa on tärkeää osallistujille. Kuitenkin haastatteluja tehdessämme huomasimme, että esille nousi paljon muitakin teemoja. Kysyimme jokaisen haastattelun alussa erikseen ryhmäläisiltä, saammeko nauhoittaa haastattelut. Nauhoitimme haastattelut Jyväskylän ammattikorkeakoululta lainaamillamme nauhureilla ja litteroimme haastattelut luettavaan muotoon. Litteroimme haastattelut siten, että osallistujat numeroitiin esimerkiksi aikuisten ryhmässä A1-A7 eli asiakas 1 – asiakas 7. Litteroinneissa eriteltiin, kuka sanoi mitäkin. Myös esimerkiksi joitakin kuultavissa olevia tunnetiloja, nauramista, itkemistä ja huokauksia eriteltiin kirjoitettuun muotoon. Aikuisten haastatteluista tuli litteroitua aineistoa noin sata sivua ja nuorten haastatteluista noin kaksikymmentä sivua. Lisäksi litteroimme toimeksiantajamme sekä Ehjä Perhe – hankkeen projektikoordinaattorin haastattelut, jotka teimme myös leirin aikana. Aineiston

laajuuden vuoksi käytimme litterointiin paljon aikaa. Kun kaikki haastattelut oli litteroitu, käännyimme ohjaavien opettajiemme puoleen siinä, kuinka aineistoa kannattaisi alkaa käsitellä. Tämä selkiytti ajatuksiamme siitä, kuinka aloimme edetä aineiston käsittelyssä.

Aloitimme aineiston käsittelyn siten, että luimme haastatteluja useaan kertaan. Huomasimme, että aikuisten haastatteluissa keskustelu ei pysynyt alkuperäisissä teemoissamme, jotka liittyivät perheleiriin. Koimme, että aineisto on niin rikas, että olisi ollut sääli jättää haastateltavien esille tuomia teemoja opinnäytetyön ulkopuolelle. Sen vuoksi päätimme lähestyä haastatteluja aineistolähtöisesti. Aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa sitä, että analyysin toteuttamisessa ei oteta huomioon aikaisempaa tietoa, havaintoja tai teorioita. Esiin nostettavia teemoja ei ole etukäteen määriteltä, vaan ne poimitaan aineistosta. Kuitenkaan täysin aineistolähtöistä tutkimusta ei ole mahdollista tehdä, koska tutkijan toimintaa ohjaa hänen aikaisemmat tietonsa ja kokemuksensa. Kysymyksen asettelussa, keskustelun ohjaamisessa ja aineiston käsittelyssä tutkija toimii olemassa olevan tiedon perusteella. Haastattelu- tai muussa tutkimustilanteessa voidaan kuitenkin pyrkiä toimimaan tiedonantajien ehdoilla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96.)

Aineistolähtöisen analyysin voi tehdä monella tavalla. Tavallisesti aineiston käsittelyn alkuvaiheessa tutkijalla on tutkimusongelma tai -tehtävä, jonka avulla hän alkaa käsitellä aineistoa tunnistamalla siitä aiheeseen liittyviä teemoja. Aineistosta etsitään lauseita, joita voidaan tiivistää ja pelkistää. Yksittäiset ilmaukset ryhmitellään aiheensa perustella kategoriaan eli luokkaan, jolle annetaan nimi. Tämän jälkeen kategorioita voidaan yhdistellä yläkategorioiksi samankaltaisen sisällön perusteella. Lopuksi kaikki yläkategoriat yhdistetään, jolloin muodostuu koko aineistoa kuvaava kategoria. Kaikkien kategorisointien perimmäinen tarkoitus on siis vastata tutkimusongelmaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101.)

Kun olimme lukeneet haastattelut monta kertaa läpi, aloimme tehdä niihin merkintöjä, joiden tarkoituksena oli tiivistää haastateltavien sanomia asioita teemoiksi. Teimme tämän kumpikin omilla tahoillamme. Sen jälkeen

keräsimme yhdessä saamamme teemat paperille ja aloimme luokitella niitä. Näin syntyi ala- ja yläteemoja, joita havainnollistettiin suorilla lainauksilla tekstistä. Poimimme aineistosta sellaisia teemoja, joista haastateltavat puhuivat eniten ja usein ne olivat samoja teemoja, jotka olivat opinnäytetyön kannalta mielenkiintoisia. Aineistolähtöisen analyysimenetelmän käyttämisen vuoksi pyrimme tekemään teemoista sellaisia, että niissä käytettäisiin samaa sanastoa kuin haastateltavat käyttivät. Tällä tavalla myös asiakaslähtöisyys toteutuu menetelmän käytössä. Talentian Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet –julkaisussa ”Arki, arvot, elämä, etiikka” (2005, 11, 15) asiakaslähtöisyys kuvataan siten, että ammattilaisen tulee huomioida asiakkaan tarpeet ja toiveet palvelujen kehittämisessä ja toteuttamisessa. Työntekijän tulee toimia epäkohtien poistamiseksi ja edistää asiakkaan etua. Tärkeää on kuunnella asiakkaan kertomaa ja ensisijaisesti luottaa hänen antamiinsa tietoihin. Asiakkaalla on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin. Omasta mielestämme asiakaslähtöisyys on kaiken sosiaalialalla tehtävän työn perusta. Sitä tulisi toteuttaa aina, jokaisen asiakkaan kohdalla.

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Aikuisten haastattelut

Nostimme aineistosta esiin kuusi pääteemaa: vertaistuki, perhesuhteet, lapsen asema, auttamistahot, avuntarpeet sekä Vankien Omaiset Ry. Teemoja havainnollistetaan suurin lainauksin haastatteluaineistosta. Aineistolähtöisen analyysin periaatteiden mukaisesti olemme liittäneet teoriatietaa tulosten lomaan. Oma pohdintamme aiheista on myös liitetty tekstiin.

4.1.1 Vertaistuki

Alkuperäisessä haastattelurungossa oli kysymys ryhmäläisten leiriodotuksista. Vastauksissa korostui vertaistuen merkitys. Vertaistuki on Laimiota ja Karnellia (2010, 9-12) mukaillen samoja asioita kokeneiden ja samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten keskinäistä tukea. Se perustuu kokemukselliseen asiantuntijuuteen, ja sen arvoja ovat toisen ihmisen kunnioitus ja ihmisten tasa-arvoisuus. Usko ihmisen omiin sisäisiin voimavaroihin on vertaistoiminnan perusajatuksena. Toimintaan osallistuminen edellyttää omaa aktiivista valintaa sekä usein toivetta hyvinvoinnin lisääntymisestä. Vertaistoiminta voidaan nyky-yhteiskunnassa nähdä myös yhteisöllisyyden rakentamisen välineenä. Vertaistoiminta on epähierarkkista, ja siksi se edustaa sellaista kansalaistoimintaa, joka kiinnostaa myös nuoria.

Ryhmässä keskusteltiin samankaltaisten kokemusten vaihtamisen tärkeydestä. Selviytymisen kokemusten vaihtaminen koettiin toivona ylläpitävänä asiana. Myös Laimio ja Karnell (2010, 11) kirjoittavat, että vertaistuki mahdollistaa välittämisen, jakamisen, osallisuuden ja toivon tunteen vaikeuksien keskellä.

Nii ja sit taas toisaalta seki että tota, et sit näkee myöski niit jotka o niinku selvinny sen. (A4)

Ryhmän äidit toivoivat saavansa lapsilleen apua leiriltä läheisen vankeuteen liittyvien asioiden käsittelyssä. Tärkeänä koettiin, että myös lapset saisivat vertaistukea. Kinasen (2009, 69–72) lasten vertaistukiryhmissä olennaista on, että lapsi pääsee peilaamaan kokemuksiaan ryhmässä, jossa ymmärretään mitä lapsi on kokenut. Lasten ryhmät ovat usein toiminnallisia ja niissä lapsi saa ikätovereiden tukea ja aikuisen läheisyyttä. Lasten ryhmissä toimivan ohjaajan on tärkeää tukea, kuunnella, olla läsnä, ymmärtää, ylläpitää toivoa ja rohkaista lasta. Ryhmien olisi hyvä olla tarpeeksi pieniä, jotta ohjaaja pystyy huomioimaan kaikki ryhmän lapset.

Leiri oli erään ryhmäläisen kokemuksen mukaan yli odotusten, koska hän koki saaneensa vertaistukea jopa sellaisiin asioihin, joita ei osannut edes ennakoida. Ryhmäläiset kokivat, että vertaisille on helpompaa puhua, koska heidän on helppoa asettua toistensa asemaan. Ryhmää kuvailtiin positiiviseksi ja huumoria selviytymiskeinona käyttäväksi. Se koettiin tärkeäksi paitsi leirillä, mutta myös arjessa.

Vertaistuessa tärkeäksi koettiin omien kokemusten jakaminen sekä muiden kokemusten kuuntelu. Kääriäisen mukaan vertaistuessa olennaista on kuulluksi tuleminen. Vaikeassa elämäntilanteessa olevia auttaa paljon jo se, kun saa kertoa vaikeuksistaan muille ja saa kokemuksen kuulluksi tulemisesta. Kuulluksi tuleminen vaikuttaa minuutta rakentavasti, kun kukaan ei mitätöi kertojan kokemuksia tai anna niille vieraita merkityksiä. Vieraiden kanssa keskusteleminen omista, hyvin henkilökohtaisista asioista voi kuitenkin olla hyvin vaikeaa. Siksi on tärkeää tunnustaa myös vaikenemisen mahdollisuuden tärkeys vertaistuessa. Omista tarinoista tietoiseksi tulemisessa olennaista on paitsi avautuminen omista kokemuksista, mutta myös uskaltautuminen toisten ihmisten tarinoiden kuulijaksi. Kun kuulee vaihtoehtoisia tarinoita, saa mahdollisuuksia miettiä omaa tilannetta uudella tavalla ja tuottaa siitä uusia merkityksiä. (Kääriäinen 2009, 277.)

Ryhmäläiset kokivat saaneensa voimavaroja ryhmästä sekä jaksamista arkeen jatkossa. He olivat saaneet myös jakaa arjen kokemuksia ja selviytymiskeinoja.

... huomaa kuitenkin että sitte sieltä on voimavaroja löytyny tästä ryhmästä, että jaksaa niiku lähtiä etteepäi tästä ku huomena kotiin lähetään ni, et on taas ihan niiku toisenlaiset eväät lähtiä täältä niiku. (A2)

Ryhmästä oli saatu ymmärrystä ja läheisyyttä, jota ei voi saada muilta kuin samassa tilanteessa olevilta. Kokemus siitä, että muut käyvät läpi samoja asioita, on ollut leiriläisille lohduttava. Se tuotiin esille jo odotuksissa ja se

koettiin toteutuneen. Toisaalta myös onnistumisen kokemuksia oli vaihdettu, esimerkkinä läheisen pääseminen avovankilaan. Eräs ryhmäläinen kuvasi tunteiden purkamista tärkeäksi. Jo alkuhaastattelussa esille tuotu tiedon jakaminen oli myös toteutunut. Laimion ja Karnellin (2010, 18–19) mukaan vertaisryhmässä ihminen kokee tulevansa ymmärretyksi paremmin kuin monessa muussa tilanteessa siksi, että osanottajat ovat samankaltaisessa elämäntilanteessa. Vertaisryhmä voikin joillekin olla ainoa paikka, jossa voi tulla todella kuulluksi. Vertaisryhmästä saatu apu, ja toisaalta apu jota siellä saa itse antaa toisille, voi parantaa osallistujien itsetuntoa ja antaa kokemuksen omasta pätevyydestä. Vertaisryhmistä voi saada toivoa tulevaan toisten ryhmäläisten selviytymistarinoiden avulla. Lisäksi omat tunteet voi oppia ymmärtämään normaaleiksi, kun kuulee että toiset ovat kokeneet samanlaisia asioita. Kokemukseen perustuvan tiedon jakaminen on myös tärkeä osa vertaisryhmätoimintaa.

Vertaistuki koettiin koko ryhmässä tärkeänä ja erilaiset vertaistukiryhmät koettiin tarpeellisiksi. Esimerkiksi Linnaleskien sijainti pelkästään Helsingissä vaikeuttaa muilla paikkakunnilla asuvien osallistumista siihen. Ryhmässä toivottiin, että vertaistukea voisi saada muulloinkin kuin perheleiriltä.

4.1.2 Perhesuhteet

Ryhmässä keskusteltiin vankeuden vaikutuksesta perheeseen ja parisuhteeseen. Äidit, joiden aikuinen lapsi oli vankilassa, olivat huolissaan siitä, miten vähälle huomiolle kotona asuvat lapset jäävät. Äidin huomio kiinnittyy silloin enemmän vankilassa olevaan lapseen.

*Et sit kummiski kaikki pyörii sen (vankilassa olevan aikuisen tyttären) ympärillä niin paljon. Ni mä oon monta kertaa miettiny, että kuinka vähälle (nuorten ryhmässä oleva tytär) jää huomiossa.
(A2)*

Toisaalta vankilassa olevan puoliso toi esille, että hänen perheessään lapsille jää enemmän aikaa kun mies on vankilassa. Hän kuvasi, että hän tulee ajatelleeksi lapsia paljon enemmän kun mies on poissa arjesta.

Paljo enemmän tulee ajateltua niitä lapsia, ku ei oo muuta ku ne lapset. (A6)

Mielestämme on tärkeää huomata, että vankeuden vaikutukset perheisiin ovat erilaisia. Omaiset löytävät tilanteestaan usein myös positiivisia asioita, mutta ne ovat erilaisia eri perheissä. Aikaa ei välttämättä aina liikene lisää lapsille, jos toinen vanhemmista on poissa arjesta. Toisaalta joku vanhempi voi kokea, että lapset saavat päinvastoin enemmän huomiota kun toinen vanhempi on vankilassa. Mielestämme myös työskentelyssä perheiden kanssa tulisi aina muistaa asiakaslähtöisyyden näkökulmasta se, että jokaisen perheen tilanne on yksilöllinen. Tämän vuoksi perheiden tarpeet ovat myös erilaisia. Ammattilaisten ei tulisi olettaa, että perheen, jota vankeus koskettaa, ongelmat ja voimavarat ovat tietynlaisia. Olisi tärkeää löytää perheen omat voimavarat ja selviytymiskeinot, joiden avulla vankeuden haasteista selvittäisiin perheessä.

Parisuhde

Osa ryhmäläisistä kuvasi haastattelussa sitä, kun puoliso joutuu vankilaan ja joudutaan miettimään, jatketaanko parisuhdetta vai erotaanko. Ryhmässä kuvattiin, että toisaalta eroaminen toisi erilaisia ongelmia perheeseen ja äideille.

... sillo ku meillä oli että erotaanko vai eikö erota, sillo ku mies vangittii, ni kyl sit niiku aattelis et olis varmasti ollu monta kertaa helpompaa et jos me oltais erottu sillo aikasemmin, ni sit hänelle ois varmasti tullu sit, et ois vähemmän sitä kannettavaa, koska sit me oltii – kuitenkin oltii yhdessä ja oltii päätetty jatkaa ni sit siinä oli se, että pitää ihan eri tavalla, eri tavalla niitä asioita ajatella. (A7)

Luukkalan (2007, 85–86) mukaan vankeustuomion alkuvaiheessa ei haluta nähdä vankeuden kielteisiä vaikutuksia parisuhteeseen, koska se voi tuntua liian raskaalta. Tuomio on itsessään niin raskas asia koko perheelle, että sen lisäksi eroamista voi olla kestämatöntä ajatella. Parit, jotka pysyvät yhdessä toisen puolison vangitsemisen jälkeen, joutuvat kestämaan pitkiä jaksoja

erossa. Tämä voi herättää monenlaisia tunteita, esimerkiksi kaipausta ja voimattomuuden tunnetta molemmin puolin. Vanki ei pysty tukemaan perhettään ja mahdollisia lapsiaan vaikeissa tilanteissa. Perhe taas toisaalta joutuu pysymään sivussa vangin haasteista vankilassa.

Eräs äiti kertoi ajattelevansa että on käytännössä lastensa yksinhuoltaja puolison ollessa vankilassa. Tämä loukkasi puolisoa, joka kuitenkin vankeudesta huolimatta on lasten isä.

Mulle se oli niiku (puolisolle) kauhee pala ku mä sit jossain vaiheessa puhuin et ku yh:na saa täällä mennä ni se (puoliso) oli sit iha että, no ethän sä oo mikään yksinhuoltaja. Ni mä olin sillei et kyllähän mä nyt olen ku mä olen täällä yksin. Että. Yksinhän sä sitä täällä pyörität. (A1)

Lasten oireilu

Eräs äiti kuvasi pienten lastensa oireilua kun isä olikin yhtäkkiä poissa arjesta. Lapset ovat niin pieniä, etteivät kykene hahmottamaan, että isä on joutunut vankilaan, mutta huomaavat toisen vanhemman poissaolon ja oireilevat. Äiti pohti, kuinka lapsille voisi kertoa isän vankeudesta ymmärrettävästi.

Niin pienki ymmärtää kuitenkin et sen (isän) pitäis olla siinä, niiku et se on joka ilta ollu siinä, joka aamu on ollu siinä, ni sit ku se ei ookaan yhtäkkiä ja sitku ei nääkään ja ei kuulekaan yhtäkkii. (A7)

Rikosseuraamusviraston työryhmän mietinnössä ”Perhe muurin toisella puolella” (2003, 17–18) rinnastetaan toisen vanhemman vankilaan joutuminen avioerotilanteeseen. Isä tai äiti on ainakin hetkellisesti yhtäkkiä pois lapsen arjesta. Poissaolo voi vaikuttaa kehitykseen huomattavasti. Poijula (2007, 236) kirjoittaa, että lapset pelkäävät erotilanteessa, millaista elämä on tulevaisuudessa eron jälkeen ja kokevat, että luottamus vanhempiin on menetetty. Eri-ikäiset lapset reagoivat usein eri tavalla vanhempien erotessa: pienet lapset ilmaisevat surua ja isommat vihaa. Jos vanhempien ero merkitsee lapselle vaikean perhetilanteen päätöstä, siihen on helpompi sopeutua ja lapsi voi kokea sen helpottavaksi. Oleellista lapsen selviytymisen kannalta on se, kuinka vanhemmat toimivat erotilanteessa.

Tärkeää lapsen toipumiselle kriisitilanteessa on vanhempien tuki ja rauhallinen reagointi. Tämä rauhoittaa myös lasta ja hän voi kokea olonsa turvallisiksi ja suojelluksi. Trauman jälkeen lapsi tarvitsee vanhempiensa fyysistä läsnäoloa, lohdutusta, huolenpitoa, myönteistä asennetta ja hyväksymistä. (Poiijula 2007, 181.) Aikuiset kuvasivat haastatteluissa toisen vanhemman vangitsemista kriisiksi koko perheelle. Siviiliin jää kuitenkin tavallisesti vain toinen vanhemmista, minkä vuoksi hänen voi olla vaikeaa oman kriisinsä keskellä jaksaa tukea lasta. Kriisivaiheessa vanhemmuuteen varmasti kaivattaisiin tukea, koska lasten kanssa yksin jääminen on iso elämänmuutos.

4.1.3 Lapsen asema

Lapsen oikeus tavata molempia vanhempiaan

Keskusteluissa kiinnitettiin erityistä huomiota lapsen oikeuteen tavata molempia vanhempiaan. Osa ryhmäläisistä oli sitä mieltä, että lapsen oikeus tavata vanhempiaan päättyy kun vanhempi joutuu vankilaan. Koettiin, että vanhemmalla on oikeus tavata lastaan vain, jos hän noudattaa vankilan sääntöjä. Tällöin lapsen oikeudet ovat toisarvoisia.

Ei oo enää lasten oikeuksia. Nii, ko on isän oikeus tavallaa et jos isä käyttäytyy kauniisti. (A4)

Mohell ja Pajuoja (2006, 140–143) kirjoittavat, että vankeuslain mukaan vangilla on oikeus tapaamisiin niille varattuna aikana tarpeellisesti valvottuna niin usein kuin se on mahdollista vankilan toiminnan ja järjestyksen kannalta. Erityisestä syystä tapaaminen voidaan järjestää myös tapaamisajan ulkopuolella. Yleisesti ottaen tapaamiset ovat valvottuja. Valvomattomat tapaamiset ovat mahdollisia tavallisesti lähimaisen tai asiamiehen kanssa. Myös muusta perustellusta syystä valvomaton tapaaminen voidaan järjestää, ellei se häiritse vankilan toimintaa tai järjestystä. Tapaaminen voidaan evätä, jos tapaajan henkilöllisyyttä ei voida todistaa tai jos tapaaaja ei suostu turvatarkastukseen tai henkilöntarkastukseen. Myös tapaamisesta mahdollisesti aiheutuva turvallisuusriski, joka vaikuttaa vankilan järjestykseen

tai vangin tai muun henkilön turvallisuuteen, voi olla syy tapaamisen epäämiseen. Tapaaminen voidaan järjestää myös erityisen valvotusti, jos sillä voidaan välttää turvallisuuden vaarantuminen. Tapaaja voi tuoda vangille vankilan säännöissä sallittuja tavaroita tai esineitä kohtuulliseksi katsotun määrän.

Perhetapaamiset

Vankilan johtaja voi myöntää perhetapaamisen vangille perheenjäsenen kanssa. Perheenjäseniksi lasketaan puoliso, jonka kanssa vanki on ennen tuomiotaan asunut samassa taloudessa ja elänyt vakituudessa suhteessa. Tavallisesti vaaditaan, että pari osoittaa asuneensa yhdessä pidemmän aikaa esimerkiksi talonkirjaotteella. Perhetapaamiset järjestetään niille varatuissa kodinomaisesti sisustetuissa tiloissa, joissa on peseytymismahdollisuudet, sänky sekä leluja lapsia varten. Kuten haastatteluissakin tuli ilmi, kussakin vankilassa on omat käytäntönsä tapaamisten järjestämisen suhteen. (Sassi & Huhtimo 2006, 21.)

Lapsen avuntarpeet

Haastattelussa keskusteltiin tilanteesta eräässä perheessä, jossa lapselle oli yritetty saada apua, mutta sen saaminen oli ollut vaikeaa ja hidasta. Erilaisissa paikoissa perhettä oli ohjattu eteenpäin muiden tahojen luo tuloksetta. Esimerkiksi sosiaalityöntekijä oli käynyt perheen kotona, mutta sitten todennut, että äiti pärjää omillaan. Äiti oli kokenut, että tiedonkulun ongelmien vuoksi hänen piti erikseen selittää perhetilanne jokaiselle taholle, johon otti yhteyttä. Hän koki tilanteen rasittavaksi. Lopulta puolen vuoden yrittämisen jälkeen apua saatiin. Laitinen ja Kemppainen (2010, 138–141, 149) kirjoittavat, että työntekijältä vaaditaan paljon arvo-osaamista, jotta asiakas voidaan kohdata kunnioittavasti. Työntekijän tulisi osata toimia niin, että asiakassuhde ja organisatoriset ehdot ja rakenteet kohtaisivat. Erityisesti puhutaan siitä, että sosiaalityöntekijällä pitäisi olla valmius kyseenalaistaa yhteiskunnallisia ja poliittisia ehtoja, jotka vaikuttavat työn tekemisen taustalla. Sosiaalityöntekijän vastuuseen kuuluu myös yhteiskunnallinen ja poliittinen

vaikuttaminen. Lisäksi Laitinen ja Kemppainen huomauttavat, että asiakkaan arvokkaan kohtaamiseen vaikuttaa paljon se, kuinka palvelut on organisoitu kunnassa. Asiakas saattaa tarvita apua useilta eri sosiaali- ja terveystoimen tahoilta, jolloin palvelut ovat tavallisesti hajallaan. Tällöin jonkun tulisi ottaa kokonaisvastuu siitä, että asiakas saa tarvitsemansa avun. Asiakkaan ei pitäisi joutua itse kokoamaan palveluitaan.

Keskustelussa myös muut äidit toivat esiin sen, ettei lapsille tahdo saada apua mistään. Yksi äideistä on odottanut lapselleen koulukuraattoriaikaa vuoden eikä ole sitä yrityksistään huolimatta saanut. Eräs ryhmäläinen koki, että esimerkiksi lastensuojelusta ei voi saada apua, koska sen ainoa auttamiskeino on tehdä huostaanotto eikä muita välineitä auttamiseen ole. Koettiin, että jos huostaanottoa ei voida lastensuojelusta tehdä, ei tehdä mitään. Mietimme, mistä tällainen käsitys lastensuojeluviranomaisista voisi johtua. Ennaltaehkäiseviä lastensuojelun tukitoimia kuitenkin on olemassa, mutta minkä vuoksi haastatelluilla on sellainen kokemus, ettei apua lastensuojelusta ole saatu. Voiko kyse olla yksittäisestä asenteellisesta työntekijästä, vai onko palvelun saatavuudessa kehittämisen varaa?

Lastensuojelulain 1. luvun 2 §:än on kirjattu, että lastensuojelun on tarvittavilla palveluilla ja tukitoimilla tuettava lapsen vanhempia, huoltajia ja muita kasvattajia lapsen kasvattamisessa ja huolenpidossa. Lain 1. luvun 3. §:n mukaan lastensuojelun piiriin kuuluu lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Lisäksi puhutaan ehkäisevästä lastensuojelusta. Myös peruspalveluissa, kuten terveydenhuollossa ja päivähoitossa tehdään ehkäisevää lastensuojelutyötä. (L 13.4.2007/417.)

Kunnan viranomaisten tehtävä on seurata ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia, poistaa epäkohtia kasvuoloissa ja ennaltaehkäistä niitä. Palvelujen kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota lasten ongelmien varhaiseen havaitsemiseen ja korjaamiseen. Palveluiden tarkoitus on tukea

vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Perheiden erilaisista tilanteista huolimatta heidän tukemiselleen yhteistä on se, että tarkoituksena on antaa vanhemmille välineitä lastenkasvatukseen esimerkiksi lapsen tarpeisiin vastaamisessa ja stressin helpottamisessa. (Taskinen 2010, 32–33.)

Olennaista avun tarjoamisessa olisi, että tukea osattaisiin tarjota jo varhaisessa vaiheessa, ennen kuin suurempia ongelmia ehtii syntyä. Tuen tarjoaminen varhaisessa vaiheessa on paitsi kustannustehokasta, se myös vähentää inhimillisiä kärsimyksiä. Apua voidaan tarjota varhaisessa vaiheessa peruspalveluiden, kuten päivähoidon ja koulun piirissä. Tuen tarjoamisen tulee tapahtua leimaamatta ja perhettä kunnioittavasti. Jos perhettä voidaan tukea peruspalveluissa, ei sitä ole tarvetta määrittää lastensuojelun asiakkaaksi.

4.1.4 Auttamistahot

Haastatteluissa keskustelu kääntyi jatkuvasti kokemuksiin erilaisista auttamistahoista. Keskusteltiin siitä, millaisia erilaisia tahoja ryhmäläiset ovat kohdanneet apua hakiessaan. Auttavista tahoista mainittiin koulukuraattori, perheneuvola, vankilan sosiaalityöntekijä, kunnan sosiaalityö, kouluvalmiustestien psykologi, päiväkotia (erityislastentarhanopettaja) sekä opettaja koulusta. Myös kirjallisissa lähteissä avun hakemisessa neuvotaan kääntymään esimerkiksi kouluterveydenhoitajan, kuraattorin, koulupsykologin, terveyskeskusten ja seurakuntien puoleen (esim. Haasjoki & Ollikainen 2010, 26). Mielestämme haastateltavilla perheillä oli kuitenkin taitoja toimia palvelujärjestelmässä ja etsiä apuja peruspalveluiden piiristä. Vaikka perheissä on haettu apua aktiivisesti, sitä ei ole aina saatu, varsinkaan heti. Itsellemme jäi sellainen vaikutelma, että olemassa olevien auttamisjärjestelmien kautta vankien omaisten on vaikeaa löytää tarvitsemaansa apua. Näyttää siltä, että palvelujärjestelmässä on kehittämisen varaa.

Vankien kohtelu

Ryhmäläiset kokivat, että vangit tulevat kohdelluksi epätasa-arvoisesti, koska eri vankiloissa ei ole yhtenäistä käytäntöä. Ryhmässä koettiin, että vankien ihmisarvot eivät toteudu vankilassa eivätkä lait toteudu vankien kohtelussa. Toisaalta myöskään vankien läheisiä ei kohdella lainmukaisesti.

Ihmisoikeudet siinä joutuu jotenkin hukkaan jossain vaiheessa koska oot tehny jonku rikoksen, sä oot joku ihan niiku kaikkien ihmisarvojen ulukopuolella sitte että. (A2)

Kaikki ryhmäläiset pitivät tärkeänä tiedon ja kokemusten vaihtamista vertaisten kesken. Ryhmässä koettiin tärkeäksi saada tietoa vankeuden eri vaiheista muiden ryhmäläisten kokemusten kautta. Joidenkin ryhmäläisten läheiset ovat olleet kauemmin vankilassa ja sitä kautta kokemuksia on myös kertynyt enemmän. Ryhmässä haluttiin saada ja jakaa tietoa esimerkiksi vankilan käytännöistä ja avovankilaan hakemisesta ja pääsemisestä. Haastattelussa osa ryhmästä toi esiin eri vankiloiden erilaiset käytännöt ja siitä aiheutuvan epätasa-arvon.

- ja sit se ku, et ku on eri paikois istuvat ihmiset, ni kun on kuitenkin iha eri sääntöjä. Silti ollaa kuitenkin tääl Suomen sisällä. (A3)

Ennakkoluulot ja asenteet

Osa ryhmästä on kohdannut myös ennakkoluuloja ja asenteita hakiessaan apua perheelleen. Laitisen ja Kemppaisen (2010, 145) mukaan sosiaalityön tekemisen orientaatio tulisi olla kriittinen suhteessa vallitseviin uskomuksiin. Asiakkaan tilanne tulisi nähdä myös arjen tason lisäksi yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Työntekijän tulisi huomioida laajemmin se, millaisia asioita on asiakkaan arkea hankaloittavien tekijöiden taustalla. Osa haastateltavista koki, että läheisen vankeuden perusteella päätellään, että perheen ongelmat johtuvat nimenomaan vankeudesta. Ongelmia saatetaan nähdä myös siellä, missä niitä ei ole. Muutama ryhmäläinen kertoi kokevansa, että ammattilaistahot ovat aliarvioineet heidän kykyään itse tunnistaa, millaisia ongelmia perheessä on. Eräs ryhmäläinen koki myös, että jos läheisen

vankeudesta kertoo jollekin taholle, se sulkee pois joitakin väyliä saada apua. Sen vuoksi hän on kokenut, ettei läheisen vankeusrangaistuksesta voi puhua kenellekään. Toisaalta hän pohti myös, että apua saa vain, jos läheisen vankeudesta kertoo avoimesti jollekin taholle. Eräs haastateltava oli saanut myös epätoivottua erityiskohtelua kun läheisen vankeus oli ollut tiedossa. Hän oli kokenut tämän kiusalliseksi ”almujen jakamiseksi”. Eräs ryhmäläinen koki, että joillakin ammattiauttajilla on ennakkokäsitys siitä, millainen vangin perhe on. Nämä auttajat yleistävät tämän käsityksen koskemaan kaikkia vankien omaisia.

Asenteellista suhtautumista oli kohdattu siten, että ryhmäläinen oli tullut vähätellyksi pyytäessään apua ammattilaiselta. Hän koki, ettei ammattilaiselle riitä, jos hän pyytää apua, vaan avuntarve pitäisi osata jotenkin tehdä näkyväksi. Tässä tapauksessa kyse oli lastensuojelussa toimivista ammattilaisista, jotka eivät auttaneet perhettä pyydettyä vaan äidin piti pyytää poliisia tekemään lastensuojeluilmoitus, jotta apua saataisiin. Sen jälkeen perhe on saanut tarvitsemansa avun ja tästä äiti on saanut hyvän kokemuksen. Hän toi esille, että lastensuojelusta saatu apu on ollut korvaamatonta, vaikka se on ollutkin vain melko vähäistä rahallista tukea. Erään ryhmäläisen mielestä viranomaiset edes tahdo tietää omaisista tai auttaa heitä.

Ammattilaisten tiedonpuute

Ryhmässä oltiin yhtä mieltä siitä, että ammattilaisia vaivaa suuri tiedonpuute suhteessa vankien omaisiin. Keskustelussa jaettiin erilaisia kokemuksia siitä, miten eri ammattilaiset ovat toimineet tilanteessa, joissa heillä ei ole ollut tietoa vangin omaisen tarpeista tai palveluista. Eräs ryhmäläinen kertoi kohdanneensa ammattilaisen, joka tiedonpuutteen vuoksi oli passiivinen ja sen takia tältä ei saatu apua.

Esiin tuotiin myös toisenlainen tilanne, jossa ammattilainen on tietämättömyydestään huolimatta ottanut selvää ja yhdessä omaisen kanssa alkanut selvittää tilannetta.

Mulla kans kävi niiku ihan samanlainen kokemus, tollanen [paikkakunnalla] että siinä perheneuvolassa ni tota ne sano kyllä kans et ei heil oo niiku itellä ollu tämmöstä, mutta ni tota et koitetaan tästä jotenki selevitä että. (A2)

Suhteessa omaan ammatillisuuteemme pohdimme, että ei ole oleellista, kuinka paljon työntekijällä on tietoa asiakasryhmistä, vaan kyse on asenteesta. Työntekijällä voi olla sellainen asenne, että esimerkiksi vangin omaisen auttaminen ei kuulu hänen työnkuvaansa. Työntekijällä tulisi olla ammatillinen suhtautuminen asiakkaan tilanteeseen siten, että hän on valmis tekemään mahdollisimman paljon työtä asiakkaan hyväksi. Tärkeää ei ole se, missä tehtävässä työntekijä toimii, vaan se, että hän takaa asiakkaan avunsaannin. Työntekijän asemassa on helpompaa esimerkiksi ottaa yhteyttä muihin tahoihin ja auttaa asiakasta eteenpäin, vaikka ei itse osaisikaan antaa oikein kohdennettua apua. Tärkeää on, että työntekijällä on usein tietoa palvelujärjestelmästä ja valmius hakea tietoa eri toimijoista. Hänen tulisi hyödyntää omaa ammattitaitoaan ainakin asiakkaan ohjaamisessa ja kiinnittää huomiota siihen, että asiakas varmasti saa tarvitsemansa avun eikä jää yksin etsimään apua.

Toisaalta ryhmässä oli myös kokemuksia siitä, että auttajatahot ovat toimineet oman toimenkuvansa lisäksi vielä omaisen tukena. Esimerkkinä mainittiin asianajaja, joka on tukenut perhettä myös muissa kuin omaa työtään koskevissa asioissa. Vaikka positiivisiakin kokemuksia kuvattiin haastattelussa, kielteisemmät kokemukset tulivat enemmän esille. Edelleen myös työntekijöiden asenteellisuutta tuotiin esille ja esimerkiksi otettiin sosiaalityöntekijä, joka oli sanonut suoraan perheen äidille, että on kenties ihan hyvä että hänen miehensä on vankilassa.

Esimerkiksi perheterapeutin palveluille olisi tarvetta, mutta usein ne maksavat niin paljon, ettei ryhmäläisillä ole rahaa maksaa terapiapalveluista. Esimerkiksi

vankeuden haasteita tuntevalle perheterapeutille olisi tarvetta, mutta taloudellisista syistä terapia on harvoin mahdollista ryhmäläisille.

Nii ja kyllähä niiku Suomessa on siis paljo ja se (Ehjä Perhe – hankkeen projektikoordinaattori) siis eilenki luetteli mulle - - ni monta tämmöstä, tämmöst niiku [paikkakunnan alueelta] tämmöstä samantyyppist ihmist ku hän et tietää ja on kokemusta ja näkemystä ja kaikkee, mut sit ku se on se hinta. (A4)

Hyvät kokemukset auttamistahoista

Myös hyviä kokemuksia auttamistahoista tuotiin esille, niin sanottua ”asiallista apua” oli saatu. Yksittäisten työntekijöiden työpanos saattaa kuitenkin olla riittämätön esimerkiksi vankilan käytäntöjen vuoksi. Esimerkiksi yksittäinen vankilan sosiaalityöntekijä voi pitää perhetyötä tärkeänä ja puoltaa perhesuhteiden ylläpitämiseen liittyviä asioita päätöksenteossa, mutta päätökset tehdään vankilassa ylempillä tahoilla. Läheiset ja perheet huomioidaan erään haastateltavan mukaan pelkästään näennäisesti. Esimerkiksi eräässä vankilassa oli teemavuosi, jonka tarkoituksena oli edesauttaa vankien ja omaisten suhteiden ylläpitoa. Ryhmäläisen kokemus oli kuitenkin, että teemavuosi ei toiminut lainkaan. Eräs toinen ryhmäläinen pohti, että perhesuhteiden ylläpitoon kohdistuvat tukitoimet sijoittuvat loma-aikaan, jonka vuoksi kaikki perheet eivät ole tukitoimien piirissä. Varsinkin pitkiä tuomioita istuvien perheillä voi olla vuosia, ettei perhetapaamisia tai muita tukitoimia saada lainkaan. Hän pohti, että tukea perheeseen kaivattaisiin koko tuomion ajan.

Kriminaalihuollon tukisäätiö on tehnyt vuonna 2008 selvityksen vangin läheisten sosiaalisesta tilanteesta. Selvitys toteutettiin kyselytutkimuksena kolmessa vankilassa tapaamisajalla ja kahdella Vapautuvien Tuki ry:n perheleirillä miesvankien avio- ja avopuolisille sekä naisystävälle. Vastaajia oli 54. Tutkimuksessa kartoitettiin perheen sosiaalista ja taloudellista tilannetta, yhteydenpitoa vangin kanssa ja avun saantia viranomaistahoilta. Yhteydenpitoa vaikeuttaviksi tekijöiksi kyselyssä mainittiin erityisesti puhelimen käytön rajoituksiin ja kalliiseen hintaan liittyviä tekijöitä. Myös tapaamisten vähyyttä koettiin ongelmallisena. Vangilla on oikeus loma-aikaan

pääsääntöisesti vasta, kun rangaistusta on suoritettu kaksi kolmasosaa. Osa vastaajista koki tämän lomaoikeuden myöhäisen alkamisen vaikeuttavan tapaamisia. Myös perhetapaamisia koettiin olleen liian vähän, tai niitä ei ollut saatu ollenkaan. Ehdot perhetapaamisen toteutumiselle koettiin tiukkoina. (Kaurala 2009, 2-3, 20–22.)

4.1.5 Avuntarpeet

Ruotsin malli

Ryhmässä keskusteltiin ns. ”Ruotsin mallista”, ruotsalaisesta järjestelmästä, jossa jokaisessa vankilassa on lapsivaltuutettu. Ruotsissa lasten huomioiminen on tullut osaksi rikosseuraamusalan peruskoulutusta jo vuonna 2004. Vuonna 2005 jokaiseen vankilaan tuli lapsivaltuutetut, joiden tehtävänä on varmistaa, että lapsi tulee huomioiduksi vankilassa. Työskentely lapsen kanssa alkaa jo ennen vanhemman tuomiota ja lasta valmistellaan vanhemman vankeusrangaistukseen. Välineinä käytetään materiaaleja ja keskustelua. Työskentelyn lähtökohtana on, että vanhemman tapaaminen on lapsen oikeus. Suomessa ei ole tiukkoja säädöksiä lapsia ja heidän vankilassa olevia vanhempiaan koskevissa asioissa. Vähimmäisvaatimuksena on vain valvottu tapaaminen, jossa lapsi erotetaan vanhemmastaan lasipleksillä ja puhuminen voi tapahtua puhelimen välityksellä. Tämä ei ole riittävä toimenpide lapsi-vanhempisuhteen ylläpitämiseksi ja lapsi voi kokea tapaamiset vaikeiksi. (Sassi 2010a.) Ruotsin mallissa lapsivaltuutetun tehtävä huolehtia lapsen huomioinnista vankilassa toteutuu käytännössä esimerkiksi tiedottamisen, koulutusten, vierailujen organisoinnin sekä laitospäätösten parantamisen kautta. Tärkeää on, että valtuutettu huomioi lasten tarpeet ja tunteet tapaamisten järjestämisessä. Vankila voi olla ympäristönä lapselle pelottava, vaikka vanhempaa ei olekaan nähnyt pitkään aikaan ja tapaaminen on odotettu. Lapsivaltuutetun tehtävään kuuluu myös tukea vanhemmuutta. (Leino 2010.)

Ryhmässä koettiin, että perhetyöstä vastaavalle henkilölle olisi tarvetta vankilassa. Vaikuttaa epätodennäköiseltä, että uusia virkoja saataisiin

vankiloihin, joten Suomessa tulisi harkita jotakin vaihtoehtoista tapaa saada lapsivaltuutettuja vankiloihin. Esimerkiksi Ruotsissa valtuutetut hoitavat tehtävänsä oman työnsä ohella. (Sassi 2010a.) Suomessakin lapsivaltuutetut voisivat toimia vankiloissa oman toimensa ohella, mutta ongelmaksi saattaa nousta se, ettei perhetyöstä kiinnostuneita työntekijöitä löydy tarpeeksi. Ahokkaan (2010) artikkelissa Sassi toteaa, että Ehjä Perhe -hanke on järjestänyt täydennyskoulutusta sosiaalivirastojen ja rikosseuraamusalan työntekijöille. Kuitenkin koulutukseen halukkaita on ollut niin vähän, että nelivuotisen hankkeen aikana on järjestetty vain yksi viiden päivän mittainen koulutus. Koulutus on ilmainen ja sitä voidaan järjestää edelleen, jos kiinnostusta löytyy. Itse pohdimme, että koulutukseen halukkaita on niin vähän ehkä sen vuoksi, että vankien perheiden erityisiä tarpeita ei huomata. Tiedolle olisi selvästi monissa paikoissa käyttöä, mutta sitä ei jostain syystä osata aina hakea. Itse olemme saaneet Vankien omaiset ry:stä puhuessamme hyvän ja kiinnostuneen vastaanoton monilta sosiaalialan työntekijöiltä. Voi olla myös mahdollista, että vankien omaisten kanssa työskentelyä ei nähdä omaan työhön kuuluvaksi asiaksi.

Haastateltavat pohtivat, että perhetyöstä vastaavan henkilön tarkoituksena olisi olla linkki vangin ja siviilissä olevien ihmisten välissä.

No ku eiks jossain Ruotsissa tai jossain, mä en tiä ne nyt Suomeenki, onks niitä puuhattu vai ollaanko niitä puuhaamassa, vai mitä, mut ihan tämmösiä vankiperhetyöntekijöitä, ketkä on niiku siinä sen vangin ja siviilissä olevien ihmisten välissä. (A1)

Lisäksi perhesuhteiden ylläpitämiseksi kaivattaisiin erityistä toimintaa. Eräs haastateltavista toi esille, että huomiota tulisi kiinnittää lapsen ja vanhemman suhteeseen sekä lapsen oikeuteen tavata vanhempaansa. Myös esimerkiksi lastensuojelusta toivottaisiin tukea perheeseen.

Kriisiapu

Eräs haastateltavista huomautti, että vangin läheisille ei ole mitään apua tarjolla kun perheenjäsen joutuu vangituksi:

Mä olin ihan et hukassa kans sen kans et tota joka paikassa kriisiapua toivotetaan että minkä takia meille ei anneta mitää kriisiapua että mehä sitä tarvittais nyt tällä hetkellä että ku kaikki ollaa iha shokissa ja muuta. (A2)

Kriisiapua kaivattaisiin ensimmäisestä shokista yli pääsemiseen, sillä usein vangitseminen tulee perheelle ja läheisille yllätyksenä. Saaren (2003, 96) mukaan akuuttia kriisityötä tehdään mahdollisimman pian traumaattisen tapahtuman jälkeen. Haastatteluissa ryhmäläiset eivät itse kuvanneet kokemustaan traumaattiseksi, mutta puhuivat kriisiavun tarpeesta. Sen vuoksi mielestämme olisi syytä puhua siitä, millaista kriisiapua omaiset tarvitsisivat kun heidän läheisensä vangitaan. Saaren (2003, 96) mukaan kriisityö tulisi aloittaa heti traumaattisen tapahtuman jälkeen. Traumatisoituneen henkilön mieli on avoimimmillaan kolmen päivän sisällä tapahtuneesta, jolloin hän pystyy parhaiten käsittelemään asiaa ja tahtoo puhua siitä. On luonnollista, että henkilö alkaa käsitellä tapahtunutta ja kriisiavulla pyritään tukemaan tätä automaattista toimintaa. Saari kuvaa, että kriisityö on luonteeltaan etsivää ja sitä tarjotaan asiakkaalle, koska jos vastuu kriisityön aloittamisesta jää asiakkaalle, hän ei kykene hakemaan apua välittömästi. Tällöin ennaltaehkäisevä kriisityö ei ole mahdollista. Palvelujärjestelmässä on mielestämme selvä aukko tässä kohtaa, koska omaisten kertoman mukaan vangitsemistilanteessa omaisille kohdennettua kriisiapua ei näytä olevan edes olemassa, saati että sitä tarjottaisiin omaisille. Näyttää siltä, että julkisen auttamisjärjestelmän piirissä vankien omaiset on asiakasryhmänä kokonaan unohdettu.

Haastateltavat kertoivat kokevansa, ettei heille kohdennettuja palveluja ole käytännössä ollenkaan. Pohdittiin, olisiko hyvä että omaisille olisi olemassa joku yksi taho, jolla olisi vankien omaisten tarvitsemaa tietoa. Ryhmäläiset kaipaivat tukea alkuvaiheeseen, jossa läheinen on juuri vangittu ja perhe voi olla shokissa. Toivottiin, että taho voisi olla sellainen, joka ottaa yhteyttä perheeseen ja tarjoaa apua. Eräs ryhmäläinen toi esille, että tämä taho voisi olla jo poliisilaitoksella kun omainen on pidätettynä. Toisaalta pohdittiin, voisiko joku vertainen ottaa yhteyttä perheeseen ja tarjota tukea, mutta käytännössä se ei vaikuta mahdolliselta. Olisi hyvä, jos esimerkiksi poliisi

kysyisi omaisilta, saako heihin ottaa yhteyttä ja antaisi perheen yhteystiedot vertaiselle. Tällä tavoin vertainen saisi tiedon avuntarpeesta perheessä.

Eräs ryhmäläinen toi esiin oman väsymyksensä pahimmassa kriisivaiheessa, jossa hän ei kokenut saavansa apua. Hän huomautti, että jo pelkästään fyysisen väsymyksensä takia hän olisi tarvinnut apua arjessa, jotta olisi pystynyt nukkumaan. Hän kuvasi, ettei lastensuojelussa katsottu, että äidin väsymys on riittävä syy lastensuojelun apuun, kun lapsiin ei kohdistunut uhkaa. Pohdimme, johtuuko tällainen työntekijän käytös hänen asenteestaan perhettä kohtaan vai hänen ymmärtämättömyydestään. On selvää, että äidin väsymys heijastuu siihen, kuinka hän huolehtii perheestään. Toisaalta voi olla, että resurssipula on aiheuttanut sen, että työntekijä on suhtautunut perheen avuntarpeeseen vähättelevästi. Ehkäisevää työtä ja varhaista puuttumista korostetaan eri sosiaalipalveluissa, mutta ainakaan tässä tapauksessa ne eivät ole toteutuneet.

Ryhmäläiset miettivät, olisiko Vankien Omaiset Ry:lle mahdollista perustaa kiertävä päivystävä puhelin, johon vertaiset vastaisivat vuorollaan. Tällä tavalla vastuuta työstä saataisiin jaettua useammalle ihmiselle. Eräs ryhmäläinen huomautti, että KRISillä päivystävä puhelin toimii juuri kiertävällä periaatteella. Mielestämme tällainen kiertävä puhelin saattaisi toimia, koska ryhmässäkin oli innostusta puhelinpäivystykseen osallistumiseen. Se ei välttämättä vaatisi yksittäiseltä ihmiseltä paljon panostusta, koska vastuuta voitaisiin jakaa.

4.1.6 Vankien Omaiset Ry

Vankien Omaiset Ry kuvattiin tärkeäksi asiaksi ryhmässä. Ryhmäläiset toivoivat, että toimintaa saataisiin laajennettua ja se jatkuisi. He näkisivät tarpeellisena sen, että toiminnasta tiedotettaisiin nykyistä laajemmin. Yhdistyksen piirissä toimii aktiivisesti verraten pieni joukko ihmisiä ja haastattelussa pohdittiin, että useampi ihminen pitäisi saada toiminnan piiriin,

jotta se voisi jatkua eikä tyrehtyisi. Erään ryhmäläisen ehdotus oli, että varainkeruulla voitaisiin saada yhdistyksen toiminnalle jatkuvuutta, kun taloudelliset asiat saataisiin kuntoon.

Haastattelussa keskusteltiin paljon Vankien Omaiset Ry:n toiminnan laajentamisesta, ettei yhdistyksen toiminta jää pienen piirin tietoon. Erityisen tärkeänä tiedon levittäminen nähtiin ryhmässä sen vuoksi, että ryhmäläiset kuvaavat itse saaneensa paljon apua yhdistyksen toiminnasta.

Sit kuitenkin, miten paljon mäki oon saanu apua tästä itelleni ni, mä haluisin niiku et monet muutki vois vielä hyötyä et ei nyt ihan kuukahtais ja jäis pimentoo. (A1)

Haastattelussa tuotiin esille useita tahoja, joille tietoa tulisi levittää. Poliisilaitokselle, poliisivankiloihin ja tutkijoille olisi hyvä tiedottaa toiminnasta, koska he kohtaavat omaisia työssään. Asianajajille, sosiaalityöntekijöille, kriisikeskuksen työntekijöille, seurakunnille, diakonissoille sekä neuvoloille olisi tärkeää kertoa Vankien Omaiset Ry:stä, koska näissä paikoissa ei ryhmäläisten kokemuksen mukaan tietoa ole.

Ja kyl niiku sillei jotenki mä aattelin et aika tärkeätä kuitenkin semmonenki tiedotus just et ku ei kaikki veikkaan ettei todellakaan kaikki tiedä, siis ei tiää vartijat, ei tiää asianajajat, ei tiää sosiaalityöntekijät, kriisikeskuksen työntekijät- - ei poliisi, ei tiedä mikä on VAO. (A4)

Ryhmässä oltiin innostuneita itsekkin viemään esitteitä eri paikkoihin. Ryhmäläisillä oli paljon ajatuksia siitä, millaisiin paikkoihin esitteitä ja tietoa kannattaisi viedä. Esimerkiksi poliisiasemalle ja tapaamislomakkeiden täyttämiseen tarkoitettulle pöydälle niitä voisi viedä. Ryhmäläiset kokivat myös tärkeäksi käydä kertomassa suullisesti toiminnasta. Yksi haastateltava keksi, että esitteitä voisi viedä vaikkapa neuvolan ilmoitustaululle, josta mahdollisimman moni vanhempi neuvola-aikaa odottaessaan ne huomaa. Tärkeää ei hänen mukaansa ollut se, että esitteen huomaa nimenomaan vangitun henkilön omaiset, vaan kuka tahansa. Tämä on tärkeää siksi, että tilanteen tullessa ”päälle”, eli omaisen vangitsemistilanteessa tietoa on vaikeaa lähteä itse etsimään ja jos tieto yhdistyksestä olisi jo valmiiksi, ehkä

sen muistaisi kun sitä tarvitsee. Tärkeää olisi käydä puhumassa myös erilaisten oppilaitosten opiskelijoille, kuten tuleville sosionomeille ja psykiatrisille sairaanhoitajille.

Eräs ryhmäläinen huomautti, että jos jokainen ryhmän jäsen veisi tietoa oman alueensa toimijoille, tiedotettu piiri olisi jo valtava. Ryhmäläiset toivat esiin, että rahoitusta toiminnalle olisi hyvä saada, jotta yhdistykseen voitaisiin palkata työntekijä. Oman perheleirikokemuksemme perusteella pohdimme, että ammatillisen työntekijän saaminen VAO:n toimintaan olisi hyvä asia, koska sillä voitaisiin tukea myös vertaisohjaajien työtä. Ehjä Perhe –hankkeen projektikoordinaattori Tarja Sassi oli mukana vetämässä ryhmiä vuoden 2010 perheleirillä, koska hanke on tehnyt yhteistyötä VAO:n kanssa. Myös haastattelemamme Sassi (2010b) kokee, että ammatilliselle työntekijälle olisi läheisten kanssa tehtävälle työlle tilaus. Ehjä Perhe -hanke loppuu vuoden 2010 lopussa, minkä vuoksi Sassi ei ehkä pysty jatkamaan leireillä vetäjänä entiseen tapaan. Myös tästä syystä ammatillisen työntekijän saaminen VAO:n toimintaan olisi hyvä asia.

Keskustelussa pohdittiin Vankien Omaiset Ry:n tulevaisuutta. Ryhmäläisten mielestä olisi hyvä, jos vertaiset vetäisivät jatkossakin vertaistukiryhmiä. Vetäjiksi toivottiin uusia ihmisiä, jotta toiminnan tulevaisuus saataisiin turvattua. Yeung (2005, 83) pohtii, että vapaaehtoistoiminnan edellytys on sen tekijöiden motivaatio. Yhtäältä se on myös edellytys toiminnan jatkuvuudelle, mutta toisaalta vapaaehtoistoiminta on joustavaa, vapaaehtoista, vapaamuotoista sekä riippumatonta. Tämä voi mahdollistaa vapaaehtoistyön tekemisen laajemmin eri toimijoille. Se voi olla myös riskitekijä kun pohditaan toiminnan jatkuvuuden takaamista.

Mielestämme olisi hyvä huomata, että toimintaan tulee panostaa, jotta vertaisia saadaan toiminnan piiriin. Ei ole mahdollista, että toiminta jatkuu, jos mukaan ei saada uusia ihmisiä. Toiminnasta olisi hyvä tiedottaa, jolloin yhdistyksen piiriin saadut ihmiset voisivat avunsaamisen lisäksi itse ohjautua

auttamaan muita jatkossa. Tätä ajatusta tukee myös Yeungin (2005, 86) arkiseen ymmärrykseen pohjautuva oivallus: motivaatio kasvaa, jos yksilöllä on monta syytä toimia tietyllä tavalla. VAO:n toiminnassa on mielestämme hyvä perusta tällaiselle motivaatiolle, koska haastateltavat toivat esiin, että ovat itse saaneet apua ja toivovat että myös muut saisivat yhdistyksen piiristä vertaistukea. Vertaisohjaajatoiminta on varmasti myös muilla tavoilla palkitsevaa myös ryhmien vetäjille. Oman näkemyksemme mukaan tämä näkyi leirillä haastateltavien innostuksena jakaa tietoa yhdistyksestä eteenpäin.

Ryhmässä keskusteltiin siitä, että media olisi hyvä väylä tiedottaa toiminnasta, mutta kokemukset toimittajista ovat olleet monella kielteisiä. Lehtijuttujen tekemisessä toimittajilla on usein ajatus siitä, että juttuun pitäisi laittaa kuva ja nimi. Ryhmäläiset ovat yhtä mieltä siitä, että omaisten joukossa ei käytännössä ole ihmisiä, jotka tähän suostuisivat.

4.2 Nuorten haastattelut

Nuorten alkuhaastattelussa ei keskusteltu muusta kuin odotuksista, joita nuorilla on leirin suhteen. Sen vuoksi alkuhaastattelusta ei ole erikseen etsitty teemoja. Loppuhaastattelussa haastattelurunko liittyi kokemuksiin joita nuorilla oli leiristä. Nuoret olivat haastattelussa hyvin hiljaisia, minkä vuoksi emme myöskään poikenneet haastattelurungosta samalla tavoin kuin aikuisten kohdalla. Esitimme kuitenkin useita tarkentavia kysymyksiä, joita ei alkuperäisessä haastattelurungossa ollut, ja niihin saimme vastauksia. Vertaistukeen liittyvä haastattelurungon kysymys oli oikeastaan ainoa, joka herätti laajempaa keskustelua.

Pohdimme jälkikäteen, minkä vuoksi ryhmähaastatteluissa ei syntynyt keskustelua nuorten välille. Yksi tekijä varmasti oli se, että nuorin ryhmäläinen oli 11-vuotias, kun vanhin oli jo 16. Etsimme vastausta lasten ja nuorten psykologisesta kehityksestä. Turusen (2005, 84–85, 96–99) mukaan

kouluiässä lapset käyttäytyvät ryhmässä sen mukaan, millainen tunnelma ryhmän jäsenten välille syntyy. Lapset alkavat myös käyttäytyä tunnelman mukaisesti, esimerkiksi jos luokassa saadaan luotua positiivinen ilmapiiri, myös lapset käyttäytyvät rauhallisemmin ja ryhmä on tiivis. Ryhmätilanteissa lapsi tai nuori valitsee, kiinnittyykö hän ryhmään vai sen vetäjään. Nuorimmat kouluikäiset kiinnittyvät vielä tavallisesti opettajaansa ja suhtautuvat häneen auktoriteettina. Myöhemmin ryhmässä tovereiden paine alkaa vaikuttaa nuoreen entistä enemmän ja ohjata yksilön käyttäytymistä. Sosiaalisten paineiden kokemukseen liittyy nuorilla tavallisesti häpeän tunne. Normaaliin kehitykseen kuuluu, että nuori tuntee häpeää, koska kokee että häneltä odotetaan asioita. Kouluiässä erityisesti toverien odotukset korostuvat nuoren elämässä.

Vertaistuki

Kysyimme nuorten loppuhaastattelussa, miltä on tuntunut olla samassa tilanteessa olevien nuorten kanssa leirillä. Eräs ryhmäläinen kertoi, että helpottaa tietää, ettei ole yksin tilanteessa, jossa läheinen on vankilassa. Yksi haastateltavista kuvasi, ettei puhu läheisen vankeudesta omien kavereidensa kanssa, koska hänellä ei ole kavereita, joiden läheinen olisi vankilassa. Toinen haastateltava kuvasi sitä, ettei kavereille voi puhua vankeudesta, koska he eivät tiedä, miltä se tuntuu. Tähän eräs ryhmäläinen lisäsi, että muut eivät tiedä, millaista se on kun läheinen on vankilassa.

Se on jotenki helpottavaa ku tietää että niiku, ettei oo yksin siinä tilanteessa. (A2)

Nii ei muitten kavereitten kans pysty puhuu siitä koska - - ku ei ne tiiä milt se tuntuu. (A5)

Kysyimme, olisiko ryhmäläisillä ollut tarvetta puhua enemmän tunteista. Yksimielisenä vastauksena oli, että ei. Pohdimme jälkepäin, onko perheleirin ryhmämuotoinen toimintatapa ylipäätään nuorille sopiva tunteista puhumiseen tarkoitettuna. Kenties jonkinlainen aikuinen vertaistukihenkilö voisi sopia nuorten tarpeisiin. Tällä tavoin luottamusta voitaisiin rakentaa pidemmällä aikavälillä ja tukihenkilö voisi olla nuoren elämässä pidempään.

Kenties VAO:n tukihenkilötoimintaa voisi soveltaa myös nuorten tarpeisiin. Nuorta tukevan henkilön ei tarvitse olla välttämättä ammatillinen työntekijä. Haasjoen ja Ollikaisen (2010, 25) mukaan nuorelle voi riittää, että häntä kuunnellaan ja hänellä on mahdollisuus puhua asioistaan aikuisen kanssa. Nuori voi kaivata vastauksia joihinkin kysymyksiinsä aikuiselta ja toisaalta aikuinen voi kertoa, että vaikeissa tilanteissa on normaalia reagoida voimakkaasti. Tärkeintä on, että nuori tulee kuulluksi ja aikuinen voi yrittää tuoda esiin nuoren omia selviytymiskeinoja ja voimavaroja. Eräs ryhmäläinen kertoi kysyttäessä, että yhdessä toimiminen on tuntunut kivalta. Kun kysyimme, onko asioita jotka ovat tuntuneet pahalta, ryhmä vastasi yksimielisesti kieltävästi.

5 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Kun arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta, käytetään käsitteitä reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetti tarkoittaa sitä, että tutkimustilanne ja sitä kautta tutkimustulokset ovat toistettavissa. Laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteetti merkitsee sitä, että tulkinnot pysyvät samankaltaisina tulkitsijasta riippumatta. On olemassa sekä ulkoista että sisäistä validiteettia. Sisäinen validiteetti merkitsee, että tulkinnoissa ja käsitteiden käyttämisessä ei ole tehty virheitä. Ulkoinen validiteetti merkitsee tulosten yleistettävyyttä. (Kananen 2008, 123.)

Tässä opinnäytetyössä reliabiliteetti toteutuu siten, että aineiston tulkintavaiheessa on ollut mukana meidän lisäksi ohjaavat opettajamme. Toisaalta haastattelujen teemoittelun teimme ensin erikseen ja sen jälkeen kokosimme teemat yhdessä. Löysimme aineistosta samoja teemoja ja keskustelimme niiden luokittelusta vielä yhdessä. Tämä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Validiteetin olemme huomioineet niin, että olemme käyttäneet luotettavia lähteitä ja opinnäytetyön eri vaiheiden toteutus on suunniteltu

huolellisesti. Myös toimeksiantajamme ja ohjaavat opettajamme ovat koko prosessin ajan kommentoineet valintojamme. Ulkoinen validiteetti ei voi tällaisessa opinnäytetyössä toteutua, koska haastateltavia oli niin pieni joukko, ettei tuloksia voida yleistää.

Kanasen (2008,133) mukaan tutkimuksen eettisyyteen tulisi kiinnittää huomiota jokaisessa opinnäytetyön vaiheessa tutkimusaiheen valinnasta tutkimusmenetelmien valintaan ja tutkimuksen tavoitteenasetteluun. Ennen leirin alkua ja työskentelyn aloittamista teimme salassapito- ja vaitiolosopimuksen toimeksiantajamme kanssa. Kirjoitimme osallistujille leirikirjeet (Liite 1 & 2). Kuulan (2006, 102–103) mukaan tutkittavia tulee informoida tutkimuksen tavoitteesta, osallistumisen vapaaehtoisuudesta, aineistonkeruun toteutustavasta, tietojen suojaamisesta, tietojen käyttötarkoituksesta ja käyttäjistä. Lisäksi tutkijoiden nimet ja yhteystiedot tulee antaa tiedoksi tutkittaville. Yhteystiedot on annettava tutkittaville kirjallisesti, vaikka tutkimuksesta informointi tapahtuisi muutoin suullisesti. Tutkijan tulee kirjata itselleen ylös, mitä on luvannut tutkittavilleen, mikäli sopimus on tehty suullisesti. Olemme huomioineet eettisyyden ensin leirikirjeiden eli suostumuslomakkeiden avulla. Suostumuslomakkeissa ei alun perin ollut meidän yhteystietojamme, mutta ne annettiin osallistujille tiedoksi jälkikäteen sähköpostitse. Kaikki saivat yhteystietomme kuitenkin tietoon ennen leiriä.

Kaikki haastateltavat palauttivat suostumuslomakkeet ja lisäksi antoivat jokaisen haastattelun alussa suostumuksen siihen, että aineistoa käytetään opinnäytetyössämme. Nuorten suostumuslomakkeissa pyydettiin lisäksi huoltajan suostumus. Suostumuslomakkeella informoitiin lisäksi haastateltavia opinnäytetyön tavoitteista ja siitä, millä tavalla tulosten odotetaan hyödyttävän toimeksiantajaa ja haastateltavia. Lomakkeella kerrottiin, kuinka tuloksia aiotaan käyttää ja kuinka haastateltavien nimettömyys ja tunnistamattomuus taataan raportoinnissa. Lisäksi kysimme haastatteluiden alussa, antavatko haastateltavat luvan haastatteluiden nauhoitukseen. Kerroimme

opinnäytetyömme tarkoituksesta, tavoitteista, käytetyistä menetelmistä ja raportoinnista molemmille ryhmille vielä suullisesti haastattelujen yhteydessä.

Mäkisen (2006, 95) mukaan haastateltavalla tulee olla oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistumisensa missä vaiheessa haluaa. Taustalla on ajatus siitä, että haastateltava ei voi etukäteen tietää, millaisia kysymyksiä haastattelussa kysytään. Hänellä pitää olla mahdollisuus jättää vastaamatta kysymyksiin, jotka tuntuvat liian henkilökohtaisilta. Muistutimme haastattelujen aikana, ettei haastateltavilla ole missään vaiheessa velvollisuutta kertoa mitään, mitä he eivät itse halua kertoa.

Kuulan (2006, 109, 262) mukaan suoria tunnistetietoja, kuten tutkittavien nimiä, osoitteita, syntymäaikoja, ääntä ja kuvaa ei tavallisesti ole tarpeen säilyttää tutkimuksen tarkoituksen vuoksi. Epäsuoria tunnistetietoja taas ovat muut tiedot, kuten siviilisääty, asuinalue ja koulutus. Tässä opinnäytetyössä haastattelujen litterointivaiheessa poistimme aineistosta kaikki suorat tunnistetiedot, koska niiden käytölle ei ollut erityistä syytä opinnäytetyön kannalta. Epäsuorista tunnistetiedoista poistimme sukupuolta lukuun ottamatta kaikki. Emme yksilöineet haastateltavien ikää tai perheen koostumusta, vaan kerroimme niistä yleisesti koko ryhmää koskevina taustatietoina (esimerkiksi ikähaarukka).

6 LEIRIN KEHITTÄMINEN

Alun perin opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tietoa siitä, kuinka perheleiritoimintaa voisi kehittää. Vaikka opinnäytetyö muotoutui erilaiseksi kuin oli tarkoitus, emme halunneet jättää leirin kehittämisenäkökulmaa pois. Leiriläisten ajatukset leiritoiminnan kehittämisestä ovat toimeksiantajalle erityisen tärkeitä. Molemmissa alkuhaastatteluisa tarkoituksena oli kysyä ryhmien toiveita ja odotuksia leirin suhteen. Aikuisten alkuhaastattelussa

toiveet liittyivät läheisesti vertaistukeen. Aikuisten loppuhaastattelussa kehitysideoita leiritoimintaan liittyen tuotiin enemmän esille. Nuorten alkuhaastattelussa käsiteltiin toiveita liittyen tulevaan leiriin. Nuoret antoivat palautetta leirin sisällöstä ja toiminnasta loppuhaastattelussa.

Nuorten alkuhaastattelussa ei tuotu esiin mitään toiveita leiriin liittyen.

Kysyttäessä vastaukset olivat ”kyllä” ja ”ei” –muotoisia. Jatkokysymyksenä kysyttiin, haluaisivatko ryhmäläiset kuulla vaikkapa vangin arjesta vankilassa. Kysymykseen ei vastattu ryhmässä myöntävästi, vaan kerrottiin että tietoa on jo saatu aiemmin.

Itsellämme heräsi kysymys, onko nuorten kokemus leiritoiminnasta sellainen, että leirit on suunniteltu valmiiksi eikä sisältöön ole voinut vaikuttaa. Kysyimme asiaa haastateltavilta ja he vastasivat, että he ovat tottuneet valmiiksi suunniteltuihin sisältöihin. Kysyessämme, olisiko kuitenkin mukavaa päästä suunnittelemaan leirejä, eräs ryhmäläinen vastasi myöntävästi. Nuorten voisi mahdollisesti olla helpompi tuoda toiveitaan esille kirjallisessa muodossa. Leirikirjeen mukana voisi esimerkiksi olla lomake, johon voisi halutessaan lyhyesti kertoa toiveitaan leirin suhteen.

Nuorten loppuhaastattelussa tuotiin esille, että vapaa-ajasta, esimerkiksi uimisesta pidettiin erityisesti. Myös ryhmät saivat kiitosta, leikit mainittiin erikseen. Nostimme itse esiin vankiteeman, jota käsiteltiin eräällä ryhmäkerralla. Kysyttäessä nuoret kuvasivat kyseistä ryhmäkertaa jännittäväksi ja hyödylliseksi.

Ryhmän koosta kysyttäessä haastateltavat olisivat toivoneet isompaa ryhmää. Toisaalta he pohtivat, että pienessä ryhmässä kaikki voivat puhua. Meidän näkökulmastamme ryhmän koko oli hyvä, koska suuremmissa ryhmässä puhuminen olisi voinut olla entistä vaikeampaa. Sen sijaan ryhmän ikärakenne

saattoi vaikuttaa ryhmän toimivuuteen, koska vanhimman ja nuorimman osallistujan ikäero oli niin suuri.

Ohjaajille ryhmäläiset antoivat hyvää palautetta, he olivat haastateltavien mukaan kivoja ja hauskoja. Ryhmäläiset kertoivat luottavansa heihin ja heille oli myös helppo puhua. Käytännön syistä ryhmän ohjaajat jouduttiin vaihtamaan kesken leiriä. Yksi kolmesta ohjaajasta veti ryhmää läpi leirin, mutta kaksi muuta joutuivat poistumaan leirin puolivälissä. Näiden kahden ohjaajan tilalle tuli kesken leirin uusi, ryhmäläisille entuudestaan tuntematon ohjaaja, jolla oli itselläänkin kokemus läheisen vankeudesta. Ryhmässä koettiin, että ohjaajien muutos kesken leirin oli huono asia. Luottamus oli syntynyt jo ensimmäisiin ohjaajiin, ja luottamuksen uudelleen rakentaminen tuntui vaikealta.

Ohjaajien rooli on tärkeä nuorten ryhmässä. Mielestämme oli hyvä, että leirille saatiin ensimmäistä kertaa myös entisen vangin näkökulmaa esille tuovat KRISin työntekijät. Vangin näkökulma yhdistettynä vertaisen näkökulmaan on hyvä, mutta lisäksi mielestämme kaivataan ammatillista näkemystä. Aikuisten ryhmässä ohjaajana toimi koulutettu perheterapeutti ja samanlaista ammatillisuutta olisi hyvä hyödyntää myös lasten ja nuorten ryhmässä. Ammatillinen henkilö voisi luoda lisää turvallisuutta vaikeiden asioiden käsittelyyn lasten ja nuorten ryhmässä.

Aikuisten loppuhaastattelussa ryhmistä saatu palaute oli positiivista. Leirin pituus koettiin hyvänä asiana. Leirin pituus mahdollisti sen, että päivissä oli myös väljyyttä, jolloin tunnelma oli kiireetön. Erityisesti ryhmäkertojen keskustelut koettiin ryhmässä antoisina. Viime vuonna leirillä olleet ryhmäläiset olivat odottaneet muiden ryhmäläisten näkemistä uudelleen tänä vuonna.

Ryhmistä tarpeellista tietoa saatiin KRISin työntekijöiden vetämästä kerrasta, jossa käsiteltiin vangin kokemuksia ja näkökulmaa. Kiitosta saivat myös lasten

ja nuorten vetäjinä toimineet KRISin työntekijät. Erityisesti koettiin, että vankilasta vapautuneen näkökulma oli hyödyllinen nuorten ryhmissä, koska he saivat kokemuksen siitä, että vankilatuomiosta voi myös selviytyä. Pohdittiin, että taaperoiden ryhmään ei tarvitse olla henkilöä KRISistä, koska pienillä lapsilla on vain tietoisuus läheisen poissaolosta, ei niinkään siitä että tämä on nimenomaan vankilassa. Lastenhoitomahdollisuutta toivottiin lisää, jopa ympärivuorokautisena. Tämä mahdollistaisi aikuisten välisen keskustelun jatkumisen myös ryhmien ulkopuolella, koska kaikista asioista ei voida puhua lasten kuullen. Se antaisi pienten lasten vanhemmille mahdollisuuden osallistua myös iltaohjelmiin.

Ryhmäläiset toivat esiin, että luentotyypinen toteutus ei toimi tämän tietyn aikuisten ryhmän kohdalla, koska heillä on tarve keskustella ja he toivovat keskustelumuotoisia ryhmäkertoja. Toisaalta leirin loppuvaiheeseen sopivat myös hieman kevyemmät aiheet, kuten leirillä pidetty ”Voimaa väreistä” – ryhmäkerta. Ryhmässä perusteltiin tätä sillä, että leirin alkupuolella on tärkeää päästä puhumaan läheisen vankeuteen liittyvistä kokemuksista ja tunteista. Ryhmässä pohdittiin, voisiko esimerkiksi vankilan sosiaalityöntekijä tai apulaisjohtaja tulla vastaamaan ryhmäläisten kysymyksiin vankeuteen liittyvistä asioista. Oleellista olisi, että tällä henkilöllä olisi ensi käden tietoa vankilan käytännöistä ja muista omaisia askarruttavista asioista. Esimerkkinä keskusteltiin siitä, mitkä asiat vaikuttavat siihen, pääseekö vanki suljetusta vankilasta avovankilaan.

Erityistä kiitosta saivat Kriminaalihuollon tukisäätiön perheterapeutin ja Ehjä Perhe –hankkeen projektikoordinaattorin tarjoamat yksilökeskusteluajat, joita useampi ryhmäläisistä hyödynsi. Myös perheterapeutin vetämät ryhmät saivat runsaasti positiivista palautetta. Toivottiin, että hän olisi voinut olla useammassakin ryhmässä vetäjänä. Koettiin, että hänellä on taito antaa neuvoja ryhmäläisille välittömästi kun tarve sitä vaatii. Hänellä on myös juuri läheisten kaipaamaa tietoa esimerkiksi käytännön asioista ja hänen kanssaan on helppo keskustella. Hän myös tuntee leiriläisten taustat jo entuudestaan ja

sen vuoksi voi tehokkaasti käyttää lyhyen keskusteluajan. Nuorille toivottiin yksilöaikoja lisää.

Negatiivisempänä asiana koettiin se, että nuorten ryhmässä ohjaajat vaihtuivat kesken leirin. Nuoret olivat oppineet luottamaan ohjaajiin ja sitten käytännön syistä ohjaajat vaihtuivat. Perheiden välisissä keskusteluissa nuoret olivat tuoneet esiin, että ryhmät olivat heidän mielestään hyviä.

7 POHDINTA

7.1 Opinnäytetyön vaiheet

Mielestämme aiheenvalinta onnistui opinnäytetyössämme. Kiinnitimme huomiota aiheen valinnassa ja menetelmien valinnassa asiakkaan näkökulmaan. Meille oli alusta asti tärkeää, että opinnäytetyöstämme olisi konkreettista hyötyä asiakkaille. Asiakasryhmänä vankien omaiset eivät ole saaneet näkyvyyttä ja sen vuoksi koemme tärkeäksi kerätä heistä tietoa.

Toimeksiantajamme auttoi meitä tutkimuskysymyksen ja opinnäytetyössä käytettävien menetelmien valinnassa. Toimeksiantajalla oli selkeä näkemys siitä, millaista tietoa yhdistys tarvitsisi toiminnastaan. Menetelmien valintaa ohjasi paitsi Vankien Omaiset Ry:n edustajan toiveet, myös se, että halusimme saada mahdollisimman monipuolisen kuvan omaisten kokemuksista. Tähän ryhmämuotoinen haastattelu sopi hyvin. Aikuisten haastattelut onnistuivat odotettua paremmin ja aineistosta tuli rikas. Aikuisia ei tarvinnut motivoida, koska heillä on niin valtava tarve jakaa kokemuksiaan ja ottaa kantaa. Keskustelumutoisen haastattelun tekeminen sopi aikuisten ryhmälle, koska he keskustelivat spontaanisti, eikä keskustelun kulkuun tarvinnut juuri puuttua. He halusivat myös tuoda vankien omaisten

näkökulmaa esiin ja levittää tietoa yhdistyksen toiminnasta. Ryhmässä osattiin keskustella sellaisista asioista, jotka olivat myös oleellisia opinnäytetyön kannalta. Vaikutti siltä, että ryhmäläiset ymmärsivät opinnäytetyömme merkityksen ja vaikuttamisen mahdollisuuden. Asiakaslähtöinen orientaatiomme opinnäytetyön tekemisessä kannatti, sillä meille tuli sellainen tunne, että ryhmäläiset tiesivät meitä paremmin, millaisia asioita opinnäytetyöhömmme kannattaisi sisällyttää. Tämän vuoksi käytimme aineistolähtöistä analyysiä.

Nuorten haastatteluja varten meidän olisi kannattanut pohtia, miten motivoisimme nuoria kertomaan rohkeasti mielipiteensä. Nuoret olivat melko hiljaisia myös vertaistukiryhmissä ja heille helpompaa oli osallistua kuuntelijoiden roolissa. Toiminnallisiin osuuksiin heidän oli vaivattomampaa osallistua. Olisimme voineet huomioida nuoret paremmin haastattelurunkoja suunniteltaessa. Aluksi ajattelimme ottaa haastattelujen alkuun jonkun leikin, joka olisi rentouttanut ilmapiiriä, mutta jätimme sen pois, koska se ei tuntunut luontevalta. Myös nuorten ryhmäläisten ikäjakauma vaikutti luultavasti siihen, että ryhmässä keskusteleminen oli nuorille haastavaa. Nuorin ryhmäläisistä oli 11 ja vanhin 16 vuotta.

Havainnointiaineiston jätimme pois opinnäytetyön tuloksista, koska se ei sopinut muuhun aineistoon havainnointirungon sisällön vuoksi.

Havainnointirungot tehtiin ennen leiriä tietämättä, että haastattelujen aineisto muodostuisi erilaiseksi kuin ennakoimme. Havainnoimme toisin sanoen epäolennaisia asioita opinnäytetyön kannalta. Havainnoinnista oli kuitenkin hyötyä: sen avulla pääsimme paremmin sisälle vertaistukiryhmiin ja saimme näkökulmia ryhmien sisältöihin. Oli hyvä, että pääsimme osallistumaan myös ryhmiin ja ryhmäläiset ottivat meidät vastaan hyvin. Havainnointi antoi meille myös välineitä keskustella keskenämme ryhmistä ja toisaalta myös ryhmäläisten kanssa.

Pystyimme leirillä säilyttämään opinnäytetyön kannalta oleellisen objektiivisuuden osallistumisestamme huolimatta. Osallistuimme ryhmiin, mutta emme olleet tiiviisti vapaa-ajalla ryhmäläisten seurassa. Koimme tämän tärkeäksi aineiston myöhemmän käsittelyn kannalta. Tällä tavoin katsoimme aineistoamme tutkijan silmin sen sijaan että olisimme tarkastelleet sitä ikään kuin ryhmän sisältä.

Aineiston käsittelyssä kiinnitimme erityistä huomiota siihen, että haastatteluista poistettiin heti litteroinnin yhteydessä kaikki tunnistetiedot, kuten perheenjäsenten nimet ja paikkakunnat. Aineistosta on mahdotonta tunnistaa ketään. Pidimme myös huolta siitä, että haastatteluäänitteet, allekirjoitetut suostumuslomakkeet ja muu tunnistetietoja sisältävät asiakirjat olivat vain meidän ulottuvillamme.

Läpi opinnäytetyön olemme pyrkineet siihen, että työskentelisimme mahdollisimman paljon yhdessä. Tällä tavoin erilaisten ratkaisujen tekemiseen on saatu kaksi näkökulmaa ja mielipidettä. Olemme eri vaiheissa myös ottaneet huomioon ohjaavien opettajien sekä toimeksiantajan mielipiteet ja näkemykset. Tämä on osaltaan parantanut luotettavuutta ja aineiston hyödyntämistä.

7.2 Tutkimustulokset

Tietoperustamme muotoutui haastattelujen tulosten pohjalta, koska kyse oli aineistolähtöisestä analyysistä. Erityisen hyvä tämä lähestymistapa on siksi, että sen avulla saadaan asiakkaan ääni kuuluviin aidosti. Tällä tavoin myös käytetty teoretieto oli haastateltavien kertomia asioita tukevaa.

Opinnäytetyömme tärkein anti oli aikuisten haastatteluissa esiin tulleet ajatukset. Omaiset kokevat vertaistuen tärkeäksi ja toivovat, että entistä useampi ohjautuisi VAO:n toiminnan piiriin. He toivovat myös, että erilaisia

ammattilaistahoja tiedotettaisiin entistä enemmän vankien omaisten palvelutarpeista ja kokemuksista. Omaisilla on paljon ajatuksia siitä, millaisia palveluita vankien omaiset kaipaavat. Haastateltavat aikuiset ovat vahvoja ja pystyviä naisia, jotka osaavat myös vaatia apua ja palveluja perheelleen. Kysymys kuuluu, ovatko he aina olleet näin osaavia ja kykeneviä, vai ovatko taidot palveluiden hakemiseen kehittyneet pakon edessä. Mielestämme palvelun vaatiminen ei ole asiakkaan tehtävä, vaan palvelujärjestelmän tulisi pitää huolta siitä, että vankien omaiset tulevat autetuksi. Myös yksittäisillä työntekijöillä on vastuu siitä, kuinka he kohtelevat omassa työssään asiakkaitaan.

Tutkimuksia vankien omaisista on tehty melko vähän. Esimerkiksi Jyväskylällä – hankkeen yhteydessä on kuitenkin saatu kokemuksia vankien omaisista asiakasryhmänä ja siitä, millaisia palveluita he kaipaivat. Tyynelän Kehittämiskeskuksen osahankkeessa koulutettiin erilaisia ammattilaisryhmiä muun muassa verkostokoulutuksella. Osahanke nosti esille rikostaustaisten henkilöiden omaiset asiakasryhmänä. Kartoitustyö hankkeen alussa osoitti samankaltaisia rikoksentekijöiden omaisten tuentarpeita kuin tässä opinnäytetyössä. Omaisiet kaipasivat tiedollista ja palveluohjauksellista tukea, keskustelutukea sekä arkipäiväisissä asioissa auttamista. Läheisillä on tarve kertoa ja kokea tulleeensa kuulluksi ja he toivovat tulleeensa huomioiduksi myös ammattilaisten taholta. (Heikura 2009, 11–13.)

Marjatta Kauralan tekemässä selvityksessä miesvankien puolisoille suurin osa vastaajista koki, että toimeentulossa on tapahtunut muutoksia kielteiseen suuntaan vankeusrangaistuksen aikana. Vankeus vaikutti myös vastaajien mielialaan laskevasti ja aiheutti yksinäisyyden tunteita. Yhteydenpitoon liittyviä vaikeuksia nostettiin esille, varsinkin lapsen näkökulmasta. (Kaurala 2009.) Yhteydenpitoon liittyvä asiat nousivat myös meidän tekemissämme haastatteluissa esille vahvasti. Toimeentuloon liittyviä asioita ei meidän tekemissämme haastatteluissa kysytty, eivätkä haastateltavat itsekään tuoneet niitä esille. Myös viranomaisten tarjoamasta avusta puhuttiin runsaasti.

Opinnäytetyö annetaan Vankien Omaiset Ry:n käyttöön ja se julkaistaan heidän Internet-sivuillaan. Pyrimme välittämään opinnäytetyötä vankien omaisten kanssa toimiville tahoille, esimerkiksi Kriminaalihuollon tukisäätiölle. Eri tahot voivat hyödyntää omassa työssään opinnäytetyömme sisältöä. Omaan ammatilliseen kasvuunme olemme saaneet paljon uutta tietoa. Meillä on ollut erinomainen mahdollisuus hyödyntää toistemme ammatillista osaamista sekä tietoja. Uskomme, että tällä tavoin opinnäytetyön sisältö on myös rikkaampi. Opinnäytetyön tekeminen on antanut meille myös uusia välineitä ja näkökulmia asiakastyön tekemiseen.

7.3 Jatkotutkimusaiheet

Aikuisten haastatteluissa ryhmäläiset toivat esiin, että olisi tärkeää tutkia vankien lasten ja sisarusten kokemuksia. Myös Ehjä Perhe –hankkeen projektikoordinaattorin mielestä olisi tärkeää tutkia vankien lasten kokemuksia, mutta myös VAO:n vertaistukiryhmiin osallistuneiden kokemuksia ryhmistä (Sassi 2010b). Opinnäytetyömme tekemisen myötä olemme huomanneet, että vankien omaisten lapset jäävät usein vankilan perhetyössä huomiotta. Jo sen vuoksi olisi tärkeää nostaa lasten ääni kuuluviin. Vankien omaisten palvelutarpeita olisi myös hyvä kartoittaa, jotta peruspalveluissa voitaisiin huomioida heidät nykyistä paremmin. Toisaalta olisi hyvä myös selvittää erilaisten sosiaali- ja terveystalouden ammattilaisten kokemuksia perheistä, joiden elämää läheisen vankeus koskettaa. Tällä tavoin saataisiin tietoa siitä, millaista osaamista alalla tarvittaisiin.

LÄHTEET

Ahokas, T. 2010. Tietä vankien läheistyölle. Talentia 9/10, 6-9.

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. p., uud. p. Tampere: Vastapaino.

Arki, arvot, elämä, etiikka. 2005. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n ammattieettisen lautakunnan sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki. Viitattu 4.1.2011.
http://www.talentia.fi/files/1649_Etiikkaopas2005.pdf.

Haasjoki, E. & Ollikainen, T. 2010. Mikä sun mieltä painaa? Kriisit nuoruudessa ja mielenterveyden tukeminen koulussa. SMS-Tuotanto Oy.

Heikura, A. 2009. Jyväällä-projekti 2006-2009. Kriminaalihuollon tukisäätiön Jyväällä-projektin loppuraportti säätiön Internet-sivuilla. Viitattu 11.12.2010.
<http://www.krits.fi/>, Hankkeet, Päätyneet hankkeet, Jyväällä, Hankkeen loppuraportti.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. p., uud. p. Helsinki: Tammi.

Kaikki avustusta hakeneet järjestöt. n.d. Raha-automaattiyhdistyksen Internet-sivut. Viitattu 3.1.2011. <http://www.raha-automaattiyhdistys.fi/index.php>, Avustustoiminta, avustuskohteet, Avustusehdotus 2011, Kaikki avustusta hakeneet järjestöt, V, Vankien Omaiset VAO Ry.

Kaurala, M. 2009. Mitä kuuluu vangin läheisille? Sosiaalisen tilanteen kartoitus. Kriminaalihuollon tukisäätiön monisteita 3/2009.

Kesäleiri. n.d. Vankien Omaiset Ry:n Internet-sivut. Viitattu 18.10.2010.
<http://www.vankienomaiset.fi>, Toiminta, Kesäleiri.

KRIS on? n.d. KRISin Internet-sivut. Viitattu 11.12.2010. <http://www.kris.fi>, Mikä KRIS on?.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä:Gummerus.

Kääriäinen, A. 2009. Vertaistukijana erossa – dialogisen kohtaamisen mahdollisuudet. Teoksessa Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Toim. A. Kääriäinen, J. Hämäläinen ja P. Pölkki. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto / Neuvo-projekti, 254–282.

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Viitattu 4.1.2011. Valtion säädöstietopankki Finlex. <http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö.

Laimio, A. & Karnell, S. 2010. Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa Vertaistoiminta kannattaa. Toim. T. Laatikainen. Asumispalvelusäätiö ASPA, 9–19.

Laitinen, M. & Kemppainen, T. 2010. Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Asiakkuus sosiaalityössä. Toim. M. Laitinen & A. Pohjola. Helsinki:Gaudeamus. 138-177.

Leino, I. 2010. Ruotsista mallia vankiloiden lapsiasiaan. Artikkelit Portti Vapauteen –Internetportaalissa. Viitattu 10.12.2010.
<http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/ajankohtaista/?id=246&selArticle=130>

Luukkala, J. 2007. Vankilapsykologin käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Oppikirja 3/2007.

Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti – Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Helsinki: Tietosanoma.

Perhe muurin toisella puolella. 2003. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003. Viitattu 15.12.2010.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/o8dfs9bj.pdf>

Pojjula, S. 2007. Lapsi ja kriisi – selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.

Sassi, T. 2010a. Ruotsin vankiloissa lapset otetaan huomioon. Artikkelit Kriminaalihuollon tukisäätiön Internet-sivuilla. Viitattu 10.12.2010.

http://www.krits.fi/S/UUTISET/10-04-21-ruotsin_vankiloissa.shtml.

Sassi, T. 2010b. Kriminaalihuollon tukisäätiön perheterapeutin ja Ehjä Perhe - hankkeen projektikoordinaattori. Haastattelu 17.6.2010.

Sassi, T. & Huhtimo, P. 2006. Kun perhe lusii. Opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon tukisäätiön oppaita 1/2006.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vankien Omaiset VAO ry. n.d. Vankien Omaiset Ry:n Internet-sivut. Viitattu 18.10.2010. <http://www.vankienomaiset.fi>, Toiminta.

Vertaispäivystys. n.d. Vankien Omaiset Ry:n Internet-sivut. Viitattu 19.10.2010. <http://www.vankienomaiset.fi>, Vertaispäivystys.

Vilkama-Latvala, M. 2010. Vankien Omaiset Ry:n puheenjohtaja. Haastattelu 19.6.2010.

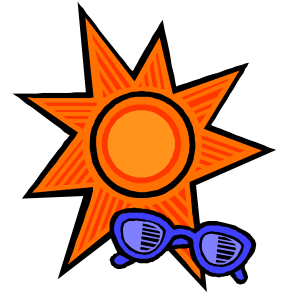
Vilkkä, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Yeung, A.B. 2005. Tutkimustyökaluja vapaaehtoistoiminnan mysteeriiin. Teoksessa Vapaaehtoistoiminta: Anti, arvot ja osallisuus. Toim. M. Nylund ja A. B. Yeung. Tampere: Vastapaino, 83-103.

LIITTEET

Liite 1. Nuorille tarkoitettu saatekirje

Hyvä leirille osallistuva nuori!

Olet tulossa Vankien omaisten perheleirille 14.6.2010. Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä Vankien Omaisten perheleiristä. Haluamme opinnäytetyömme avulla kehittää leiritoimintaa.

Teemme kaksi haastattelua leirillä. Leirin aluksi kysymme teiltä nuorilta, mitä leiriltä toivotte. Leirin lopussa jaamme kokemuksia ja tunteita leiristä. Haastatteluihin ei ole pakko osallistua. Emme kirjoita opinnäytetyöhömme mitään haastattelussa sanomaasi, ellet halua. Toivomme kuitenkin, että antaisit siihen luvan. Leirillä toteutetaan ryhmiä, joissa nuoret ovat keskenään. Toivoisimme voivamme osallistua näihin ryhmiin ja samalla tehdä hieman muistiinpanoja. Emme tee muistiinpanoja Sinusta, jos se ei Sinulle käy.

Teemme opinnäytetyötämme siksi, että vangin perheen kokemuksia kuultaisiin. Olemme kiinnostuneet kuulemaan Sinun ajatuksiasi. Ketään ei voi tunnistaa opinnäytetyöstämme eikä mistään tiedoista, joita keräämme. Emme käytä työssämme tai muistiinpanojen tekemisessä kenenkään nimiä.

Sinun ei ole pakko osallistua haastatteluihin. Voit myös kieltää kertomiesi asioiden käytön opinnäytetyössämme. Jos kuitenkin haluat tuoda ajatuksesi esille, allekirjoita tämä lomake ja pyydä siihen myös huoltajasi allekirjoitus. Ota allekirjoitettu paperi mukaan leirillesi.

Kesäisin terveisin,

Tiina Erjava ja Nelli Kähärä

Minua saa haastatella ja havainnoida ja sitä kautta saatua tietoa saa käyttää opinnäytetyössä. Kerätyistä tiedoista ei voi tunnistaa ketään.

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Huoltajan allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 2. Aikuisille tarkoitettu saatekirje

Hyvä leirille osallistuva aikuinen!

Olette tulossa Vankien omaisten perheleirille 14.6.2010. Olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomiopiskelijaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä Vankien Omaisten perheleiristä vertaistuen näkökulmasta. Pyrimme tuottamaan tietoa siitä, miten perheleiritoimintaa voisi jatkossa kehittää ja mikä leiritoiminnassa on tärkeää osallistujan näkökulmasta.

Toteutamme kaksi ryhmähaastattelua leirin aikana. Alussa haastattelemme osallistujia leiriin liittyvistä toiveista ja ajatuksista. Lopussa keräämme kokemuksia ja kehitysideoita tulevien leirien järjestämiseen. Haastatteluihin osallistuminen on Teille vapaaehtoista. Leirillä toteutetaan ryhmiä, joissa aikuiset ovat keskenään. Toivoisimme voivamme osallistua näihin ryhmiin Teidän kanssanne ja samalla tehdä hieman muistiinpanoja. Pyydämme suostumustanne tietojen keräämiseen. Olemme kiinnostuneita siitä, millaiset asiat ja kokemukset ovat olleet merkityksellisiä Teille vangin omaisena.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuoda Vankien Omaiset Ry:n toimintaa näkyväksi eri toimijoille ja omaisten ääntä kuuluviin. Kaikki haastattelun tulokset ja ryhmistä tehdyt muistiinpanot käsitellään luottamuksellisesti eikä osallistujia voida tunnistaa lopullisesta työstä. Emme kerää osallistujien henkilötietoja ja takaamme osallistujien nimettömyyden työmme eri vaiheissa.

Haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista. Myös ryhmien havainnointiin pyydetään lupa osallistujilta. Toivomme, että otatte tämän lomakkeen allekirjoitettuna mukaanne leirille, mikäli annatte suostumuksenne haastatteluihin ja ryhmien havainnointiin.

Kesäisin terveisin,

Tiina Erjava ja Nelli Kähärä

Minua saa haastatella ja havainnoida ja sitä kautta saatua tietoa saa käyttää opinnäytetyössä. Aineistosta ei voi päätellä ryhmiin osallistuneiden henkilöllisyyttä.

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 3. Havainnointirunko

OSALLISTUVA HAVAINNOINTI

HAVAINNOINTIPOHJA

Teemoja:

RYHMÄYTYMISEN JA OHJAAJIEN TOIMINNAN MERKITYS
VERTAISTUESSA

ESILLE NOUSEVIA AIHEITA

MITÄ TUNTEITA RYHMÄLÄISET ILMAISEVAT / MITEN ILMAISEVAT
TUNTEITA

ALKUHAASTATTELUSSA ESILLE TUOTUJEN ODOTUSTEN
TOTEUTUMINEN

PERHE

- Vanhemmuus
- Lasten näkökulma

Liite 4. Aikuisten haastattelurungot

Haastattelurunko / alkuhaastattelu / aikuiset:

1. Kuka läheisesi on vankilassa? Kuinka kauan hän on ollut siellä, kauan on tuomiota jäljellä?
2. Kuinka monta lasta perheeseesi kuuluu?
3. Minkä ikäinen itse olet?
4. Oletko ollut perheleirillä aiemmin?
5. Mitä odotat perheleiriltä? (yleistä keskustelua)
6. Mistä sait tietää leiristä?

Loppuhaastattelu / aikuiset

1. Miten odotuksesi leiriä kohtaan ovat toteutuneet?
2. Mitä jäit kaipaamaan? Mitä olisit toivonut lisää?
3. Mikä oli erityisen antoisaa?
4. Millaisista asioista keskustelun koit erityisen tärkeänä?
5. Millaisena koet vertaistuen merkityksen leirillä?

Liite 5. Nuorten haastattelurungot

Haastattelurunko / alkuhaastattelu / nuoret

1. Kuka läheisesi on vankilassa?
2. Ketä perheeseesi kuuluu?
3. Minkä ikäinen olet?
4. Oletko ollut perheleirillä aiemmin?
5. Mitä haluaisit, että perheleirillä tehdään ja mistä keskustellaan?

Loppuhaastattelu / nuoret

1. Mistä pidit leirillä?
2. Mitä olisit toivonut lisää?
3. Mitä pidit ryhmistä?

Millaiselta on tuntunut olla leirillä samassa tilanteessa olevien nuorten kanssa?

Liite 6. Leiriohjelma**VAO:N KESÄLEIRIN OHJELMA 14 - 19.6.2010****MAANANTAI 14.6.2010****SAAPUMINEN LEIRILLE KLO 13.00 -14.00**

13.00 - 14.00 MAJOITTUMINEN

14.00 - 15.30 TERVETULOA!

Tervetulo-tilaisuus + suolainen välipala/
RAVINTOLA

17.00 -18.00 PÄIVÄLLINEN

18.00 - 19.00 TUTUSTUMINEN JA ILTAOHJELMAA/
LAUTSIA-SALI

19.30 ILTAPALA

→sauna- ja allasosasto perheiden + muiden
lomalaisten käytössä klo 19-21

22.00 HYVÄÄ YÖTÄ!

TIISTAI 15.6.2010**8.00 - 9.00****AAMUPALA**

→ sauna- ja allasosasto perheiden + muiden lomalaisten käytössä klo 7-10

10.00 - 11.30

AIKUISTEN RYHMÄ/ TAITOJEN TALO

LASTEN RYHMÄ/ TOIVOLA

TAAPEROT 0-3v./ LASTENHUONE

NUORTEN RYHMÄ/ HELMI

11.30 - 12.30**LOUNAS**

12.30 - 14.00

LEPOA, ULKOILUA JA PERHEIDEN
VAPAATA YHDESSÄOLOA

Opiskelijat haastattelevat aikuisia 12.30 -
13.00

→ *Samaan aikaan on mahdollisuus
henkilökohtaiselle keskustelulle*

14.00**VÄLIPALA + PÄIVÄKAHVIT**

14.30 - 16.00

AIKUISTEN RYHMÄ/ USVA

LASTEN RYHMÄ/ TOIVOLA

TAAPEROT 0-3v./ LASTENHUONE

NUORTEN RYHMÄ/ HELMI

Opiskelijat haastattelevat nuoria 14.30 -
15.00

17.00 - 18.00

PÄIVÄLLINEN

19.00 - 20.00

**YHTEISTÄ ILLANVIETTOA NUOTIOLLA
JA LOPUKSI ILTAPALANA
MAKKARANPAISTOA!**

→sauna- ja allasosasto perheiden + muiden
lomalaisten käytössä klo 19-21

→ *Samaan aikaan on mahdollisuus
henkilökohtaiselle keskustelulle*

22.00

HYVÄÄ YÖTÄ!

KESKIVIIKKO 16.6.2010**8.00 - 9.00****AAMUPALA**

→ sauna- ja allasosasto perheiden + muiden lomalaisten käytössä klo 7-10

10.00 - 11.45**AIKUISTEN RYHMÄ/ TAITOJEN TALO**

- Ajatukset ja tunteet + arvot ja tavoitteet

LASTEN RYHMÄ/ TOIVOLA**TAAPEROT 0-3 v./ LASTENHUONE****NUORTEN RYHMÄ/ HELMI****12.00 - 13.00****LOUNAS****13.00 - 14.00**
ULKOILUA**PERHEIDEN OMAA AIKAA JA LEPOA +**

→ *Samaan aikaan on mahdollisuus henkilökohtaiselle keskustelulle*

14.00**VÄLIPALA****14.30 - 16.15****AIKUISTEN RYHMÄ/ USVA**

- Myötätunto ja hyväksyminen

LASTEN RYHMÄ/ TOIVOLA**TAAPEROT 0-3 v./ LASTENHUONE****NUORTEN RYHMÄ / HELMI**

17.00 - 18.00 PÄIVÄLLINEN

18.00 - 20.00 YHTEINEN ELOKUVA-ILTA! LAUTSIA-SALI

→sauna- ja allasosasto perheiden + muiden lomalaisten käytössä klo 19-21

→ *Samaan aikaan on mahdollisuus henkilökohtaiselle keskustelulle*

22.00 HYVÄÄ YÖTÄ!

TORSTAI 17.6.2010**8.00 - 9.00****AAMUPALA**

→ sauna- ja allasosasto perheiden + muiden lomalaisten käytössä klo 7-10

10.00 - 11.30**AIKUISTEN RYHMÄ/ TAITOJEN TALO****LASTEN RYHMÄ/ TOIVOLA****TAAPEROT 0-3 v./ LASTENHUONE****NUORTEN RYHMÄ/ HELMI****12.00 - 13.00****LOUNAS****13.00 - 14.00****PERHEIDEN OMAA AIKAA JA LEPOA +
ULKOILUA**

Opiskelijat haastattelevat nuoria 13.00 -
14.00

→ *Samaan aikaan on mahdollisuus
henkilökohtaiselle keskustelulle*

- 14.30 - 16.00 AIKUISTEN RYHMÄ/ USVA
LASTEN RYHMÄ/ TOIVOLA
Kritsistä lasten nettisivujen suunnittelija
kyselemässä lasten ideoita
TAAPEROT 0-3 v./ LASTENHUONE
NUORTEN RYHMÄ/ HELMI
Kritsistä lasten nettisivujen suunnittelija
kyselemässä nuorten ideoita
- 17.00 - 18.00 PÄIVÄLLINEN**
*→ Samaan aikaan on mahdollisuus
henkilökohtaiselle keskustelulle*
- 19.00 - 20.30 **YHTEINEN LEIRIJUHLA!!! LAUTSIA-
SALI**
→ILTAPALAA TARJOLLA
→sauna- ja allasosasto perheiden + muiden
lomalaisten käytössä klo 19-21
- 22.00 **HYVÄÄ YÖTÄ!**

PERJANTAI 18.6.2010**8.00 - 9.00****AAMUPALA**

→ sauna- ja allasosasto perheiden + muiden lomalaisten käytössä klo 7-10

10.00 - 12.00**AIKUISTEN RYHMÄ/ TAITOJEN TALO**

Voimaa Väreistä - miten värit vaikuttavat, itsetuntemusta värien avulla, mitä mielivärit kertovat ja värirentoutus

LASTEN RYHMÄ/ TOIVOLA**TAAPEROT 0-3 v./ LASTENHUONE****NUORTEN RYHMÄ/ HELMI****12.00 - 13.00****LOUNAS****13.00 - 14.00****PERHEIDEN OMAA AIKAA JA LEPOA + ULKOILUA****14.30 - 16.00****AIKUISTEN RYHMÄ/****(Opiskelijat haastattelevat) USVA****LASTEN RYHMÄ/ TOIVOLA****TAAPEROT 0-3 v./ LASTENHUONE****NUORTEN RYHMÄ/ HELMI**

17.00 - 18.00 PÄIVÄLLINEN

18.30 - 20.00

**"TULEVAISUUDEN AARREKARTAT"
USVA**

→ILTAPALAA TARJOLLA

→sauna- ja allasosasto perheiden + muiden lomalaisten käytössä klo 19-21

22.00

HYVÄÄ YÖTÄ!

LAUANTAI 19.6.2010**8.00 - 9.00****AAMUPALA**

→ sauna-ja allasosasto perheiden + muiden lomalaisten käytössä klo 7-10

9.00 - 10.00**PAKKAAMINEN JA HUONEIDEN
LUOVUTUS****10.00 - 11.00****PALAUTTEET & LEIRIN LOPPUSANAT
LAUTSIA-SALI****11.00 - 12.00****LOUNAS JA HYVÄÄ KOTIMATKAA!**